№ 148 ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 10 ՅՈՒԼԻՍԻ

1912
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ, 10 ՅՈՒԼԻՍԻ № 148

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ՍՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ“ Сергіевская ул., № 5
Tiflis, Rédaction „Mschak“
Խմբագրատան տելեֆոն № 2—58.

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզւով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

ՄՇԱԿ
ՔԱՌԱՍՈՒՆՄԷԿԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ“.
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK“.

ՅՈՒԼԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՑ ՎԵՐՋԸ 6 ՌՈՒԲ.

Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։

Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպ.։

Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торгов. Дома Л. и Э. Метцль и К°, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Վիլնոյում՝ Большая, 38, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ԱԿՑԻՈՆԵՐԱԿԱՆ ՇՈԳԵՆԱՒԱՑԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆ
„Ռ Ո Ւ Ս“
սրանով յայտնում է ի գիտութիւն ընդհանուրի, որ
ՆԵՐԿԱՅ ՅՈՒԼԻՍԻ 1-ԻՑ „ՌՈՒՍ“ ԸՆԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ՄՈՒՏՎԱԾ Է ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ-ԱՆԴՐԿԱՍՊԵԱՆ ՈՒՂՂԱԿԻ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԳԾԻ ՄԷՋ։
Ընկերութեան նաւատորմը բաղկացած է 35 առաջնակարգ շոգենաւերից։
ՇՈԳԵՆԱՒԵՐԻ ՄԵԿՆՈՒՄԸ.
Բագուից մինչև Պետրովսկ, Աստրախան, Կրասնովոդսկ և վերադարձ՝ շաբաթական 3—5 անգամ։
Աստրախանից մինչև Նիժնի ու Ռիբինսկ և վերադարձ՝ ամեն օր։
Մոսկվայից մինչև Նիժնի և վերադարձ Մոսկվա գետի վրայով՝ շաբաթական 4 անգամ։
Վոլգայի վրայով երթևեկում են ամերիկ. տիպի երկյարկանի մարդատար շքեղ շոգենաւեր։ Ընկերութիւնը պ. պ. ապրանքատէրերին ծառայութիւն մատուցած լինելու համար ունի ընդարձակ ու ծածկված պահեստներ Նիժնի-Նովգորոդում (Սիբիրեան նաւահանգստում), Բագւում, Մոսկվայում և այլ կէտերում։ Թիֆլիսի գործակալութիւնը—(Վելիամինովսկայա, № 18. Տելեֆոն № 11) ընդունում է ապրանքներ և ապահովագրում թէ ճանապարհին և թէ պահեստներում գտնվելու ժամանակ՝ ամենաձեռնտու պայմաններով։
(և.հ.) առ. 496. 3—2

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ
(ОБОИ)
ԵՂԲ. ՏԷՐ-ՆՈՍՊՈԼ
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ
Բաժանմունքը Թիֆլիսում, Գոլ. պր. 21, տուն Արտիստական Ընկ., տելեֆոն № 355.
Պահեստումս միշտ կան մեծ քանակութեամբ ընտիր պաստառներ ամենավերջին ոճով,
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ ԻՍԿԱԿԱՆ ԳՆԵՐՈՎ
8 կոպ. սկսած մինչև 6 ռ. իւրաքանչիւր րուլօն։
Ունի պահեստներ Ռուսաստանի գլխաւոր քաղաքներում։
ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՈՒՂԱՐԿՎՈՒՄ ԵՆ ՁՐԻ։
(և.ու.) առ. 154. 50—35

Բժ. Ա. ՃԽԵԱՆ
ՄԵԿՆԵՑ ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ։
(առ.) 94. 3—3

ԴԱՒԱՃԱՆԱԿԱՆ ՎԱՐՄՈՒՆՔ

Հեռագրական Գործակալութիւնը հաղորդեց, որ յուլիս 4/17-ին, օսմանեան պարլամենտում, նոր կաբինէտը արեց իր յայտարարութիւնը (դեկլարացիան) և պարլամենտը 194 ձայներով ընդդէմ 4-ի վստահութեան քուէ տուեց կառավարութեան։

Այժմ Մոսկվայի «Рус. Сл.» թերթի մէջ (№ 154) տպված է պարլամենտի այդ նիստի մանրամասնութիւնը և մենք զարմանքով կարդացինք այդ մանրամասնութեան մէջ մի տեղեկութիւն, որ ցոյց է տալիս, թէ մինչ ուր աստիճան «Դաշնակցութիւն» կոչված և իբրև յեղափոխական համարող կուսակցութիւնը գործում է դաւաճանօրէն, ոտնակոխ անելով հայ ժողովրդի բոլոր իրաւունքները և շահերը, միայն և միայն անարգ շահամոլութիւնից դրդված։

Ահա այն փաստերը, որոնք իրաւունք են տալիս մեզ մեղադրել «Դաշնակցութիւն» կոչված կուսակցութիւնը ազգային և ժողովրդական շահերի ու իրաւունքների գերագոյն դաւաճանութեան մէջ։

Անհերքելի փաստ է, որ օսմանեան պարլամենտում եղած 10 պատգամաւորներից հազիւ մէկը դաշնակցական չէ։ «Դաշնակցութիւնը» այնպիսի միջոցներ ձեռք առաւ իր դաշնակից «Իթթիհադ» կուսակցութեան, այսինքն կառավարութեան հետ, որ հայ ժողովուրդը Թիւրքիայում զրկվեց հնարաւորութիւնից ընտրել և ունենալ իր իսկական ներկայացուցիչները։ Պատգամաւորներ ընտրվեցին—կամ կառավարութիւնը ընտրել տուեց—միայն դաշնակցականներ. բայց դրանք լինելով հայեր, բնականաբար և համարվում են կամայ-ակամայ հայ ժողովրդի ներկայացուցիչներ. ուստի և նրանց վրա է ծանրանում պարտականութիւնը՝ լինել հայ ժողովրդի շահերի և իրաւունքների պաշտպան օսմանեան պարլամենտում։

Տեսնենք այժմ այդ անունով հայ ներկայացուցիչները ինչպէս են պաշտպանում հայ ժողովրդի շահերը։

Առաջ բերելով մի քանի օր մեծ վէզիրի պաշտօն կատարող Սաիդ փաշայի և արտաքին գործերի մինիստր Ասիմ-բէյի պարլամենտին արած դեկլարացիաները, վերոյիշեալ ռուս թերթի թղթակիցը իր հեռագրի մէջ յայտնում է հետևեալը.

«Մինիստրներին պատասխանեցին երկու ալբանացի պատգամաւորներ։ Նրանք հաւանութիւն տուին կաբինէտի արտաքին քաղաքականութեան, սակայն, խստագոյն կերպով քննադատեցին բէպրեսիաները Ալբանիայում և Հայաստանում։ Ի վերջոյ դրվեց կառավարութեան վստահութիւն յայտնելու հարցը։ Վստահութիւնը քուէարկվեց 194 ձայներով ընդդէմ 4-ի»։

Այս հեռագրից պարզ է, որ 1) Հայաստանում ևս, ինչպէս Ալբանիայում, Թիւրքաց կառավարութիւնը բէպրեսիաներ է գործ դնում հայերի դէմ և 2) չը նայելով այդ փաստին, դաշնակցական պատգամաւորները կառավարութեան վստահութեան քուէ են տալիս, որովհետև հակառակ եղել են միայն 4 ալբանացի քննադատող պատգամաւորները։

Ուրեմն դաշնակցական հայ պատգամաւորները ամբողջովին ոչ միայն իրանց ձայնը և բողոքը չեն բարձրացնում օսմանեան պարլամենտում Հայաստանում տեղի ունեցող բէպրեսիաների դէմ, ոչ միայն չեն միանում ալբանական պատգամաւորների արած բողոքին, այլ և վստահութեան քուէ են տալիս Թիւրք կառավարութեան։

Մի՞թէ սա գերագոյն դաւաճանութիւն չէ ազգային շահերի։ Մի՞թէ այս հանգամանքը աւելի թև և թիկունք չի տալ հայ ժողովրդի կեղեքողներին, հարստահարիչներին՝ սաստկացնելու իրանց կեղեքումները, երբ նրանք տեսնում են, որ հայ ժողովուրդը տէր և պաշտպան չունի օսմանեան պարլամենտում։

Կարդացէք Կ. Պոլսի հայ լրագիրների մէջ ամեն օր տպվող բողոքները, մերկացումները, որ գաւառական առաջնորդները, ազգային վարչութիւնները ուղարկում են պատրիարքարան, օգնութիւն և դարման խնդրելով, աղերսելով վերջ դնել քիւրդերի և կաշառակեր թիւրք պաշտօնեաների կեղեքումներին, հարստահարութիւններին։ Եւ հայոց պատրիարքարանը անզօր է սակայն որևէ միջոց ձեռք առնել, որևէ դարման անել աղէտների դէմ, որովհետև մի կողմից «Դաշնակցութիւնը» ամեն հնար և միջոց գործ է դնում վարկաբեկել, անզամալուծել հայոց պատրիարքարանի և ազգային վարչութեան գործունէութիւնը, ի չիք դարձնել ազգային սահմանադրութիւնը—ինչ որ և թիւրք կառավարութեան թագուն նպատակն է,—միւս կողմից կառավարութիւնը, վստահ՝ որ պարլամենտում հայ ներկայացուցիչների կողմից բողոքի ձայն չի լսվի, ոչ մի ուշադրութիւն չէ դարձնում հայոց պատրիարքի և ազգային վարչութեան դիմումների և գանգատների վրա։

Մի՞թէ սրանից էլ աւելի մեծ դաւաճանութիւն կը լինի։ «Դաշնակցութիւնը» ինքն դաւաճան և մատնիչ էր հրատարակում այն պատրիարքներին, այն ազգային վարչութիւններին, որոնք բռնակալ և արիւնախում Համիդի օրով բարձրաձայն չէին բողոքում կատարվող ոճրագործութիւնների դէմ, վախենալով աւելի սոսկալի բէպրեսիաներից։ Այսօր, երբ նա վախ չունի, երբ սահմանադրական բէժիմ է, այսօր, երբ բողոքը Եւրոպայի աչքում աւելի մեծ նշանակութիւն կունենայ և աւելի լուրջ ուշադրութիւն կը գրաւէր, այսօր ինքն խաղում է նոյն դերը, այն է ոճրագործ լռութեամբ է անցնում Հայաստանում կատարվող գազանութիւնները, ոճիրները և դեռ խրախուսում է թիւրք կառավարութեանը իր վստահութեան քուէով։

Սա ոչ միայն դաւաճանութիւն է, այլ և ոճրագործութիւն։

Չը բաւականանալով դրանով, դաշնակցականները նորից գործադրում են իրանց աւանդական սովորութիւնը՝ ծեծով, մահակով լռեցնելու իրանց հակառակորդներին, ինչպէս նորերս վարվեցին «Լուսարձակ» լրագրի խմբագրի հետ։ Վայրենի այս վարմունքը, անշուշտ, աւելի սաստկացնում է ատելութիւնը և նողկանքը օրինաւոր հասարակութեան մէջ դէպի բռնութեան քաջ հերոսները։

Ե՞րբ դաշնակցականները պէտք է ընդգրկեն մաքուր, ազնիւ յեղափոխական պայքարի ուղղութիւնը։

Ե՞րբ նրանք վերջ պէտք է դնեն ասիական վայրենի, բիրտ գործելակերպին։

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

7 և 8 յուլիսի

Պետերբուրգ.—Ներքին գործերի մինիստրը յանձնեց մամուլի գործերի գլխաւոր վարչութեան կառավարչին հոգալ մշակելու նոր օրէնք մամուլի մասին։ Նոր օրէնքը Պետական Դումային կը ներկայացվի նրա աշխատանքների սկզբին։

—

Պետերբուրգ.—Ծովային մինիստրը մեկնեց Շտանդարտ։

Եկան իշխան Կացուրան և բարոն Գոտոն շքախմբով, որոնց դիմաւորեցին ճապոնական դեսպանը, դեսպանատան պաշտօնեաները, արտաքին գործերի մինիստրութեան ներկայացուցիչները և չին-արևելեան երկաթուղու կառավարիչը։

—

Բօղայբօ.—Սենատոր Մանուխինը քննիչ պաշտօնեաների հետ մեկնեց այստեղից։

—

Ստոկհոլմ.—Ռուսական ջրերն այցելելու ժամանակ թագաւորին ուղեկցելու է արտաքին գործերի մինիստր կոմս Էրենվերդ։

—

Տօկիօ.—Ճապոնական կայսրը վտանգաւոր կերպով հիւանդացաւ։ Բժիշկները վկայում են ստամոքսի ու աղեդի հիւանդութիւն։ Երէկ կայսրը առանց գիտակցութեան էր։

—

Պարիզ.—Պուանկարէն Ժէրմարմեբէում արտասանած ճառում ասաց. «Կառավարութիւնը, կանոնաւորելով արտաքին քաղաքականութեան տարբեր խնդիրներ, երբէք չէ մոռացել, թէ անհրաժեշտ է պահել ու մշտապէս ամրապնդել միւս մեծ պետութիւնների հետ գոյութիւն ունեցող դաշնակից և բարեկամական յարաբերութիւնները։ Կառավարութիւնը գնահատում է խաղաղութեան արժէքը, սակայն որովհետև բարեկամութիւն ու դաշնակցութիւն որոնում են սոսկ ուժեղ պետութիւնների հետ, որոնք ընդունակ են չէզոքացնել միացած երկիրների ռազմական մտքերումները, ուստի և կառավարութիւնը անմիջական պարտականութիւն զգաց զարգացնել Ֆրանսիայի զինւորական ու ծովային ոյժերը»։

—

Լոնդոն.—Օդագնացութեան լիգան կոչ հրատարակեց զինւորական օդային նաւատորմի համար մի միլիոն շիլինգ հանգանակելու մասին։

—

Բէլգրադ.—Լրագիրները հաղորդում են, որ Աւստրիան վճռել է անյապաղ կառուցանել երկրորդ զուգընթաց երկաթուղի Պէչ-Զէմլին՝ առևտրական ու ռազմական շարժառիթներով։

Լրագրական տեղեկութիւնների համաձայն՝ աւստրիական կառավարութիւնը կարգադրել է խլել պահեստի զօրքի մէջ հաշւվող բոլոր սերբերի զէնքերը։

—

Բէլգրադ.—Թագաւորը շքախմբով մեկնեց տեղական Կովիլեակա կուրորտը, ուր մտադիր է մնալ մինչև յուլիսի վերջը։

—

Մադրիդ.—Վէրինից հեռագրում են, որ Օպորտոյում և Լիսաբոնում տեղի են ունենում լուրջ անկարգութիւններ։

—

Լիսաբոն.—Լիսաբոնում և Օպորտոյում լիակատար հանգստութիւն է։ Պորտուգալական հողի վրա նոր անկարգութիւն չէ եղել։

—

Հաագա.—Նիդերլանդական գործակալութիւնը պաշտօնապէս հաղորդում է, որ Բանկա կղզում (Նիդերլանդական Հնդկաստան) 300 չինացի ապստամբվեցին։ Ապստամբները յարձակվեցին ադի հանքերի վարչութեան շինութեան վրա և սպանեցին մի մարդու։ Զօրքերը վերականգնեցին հանգստութիւնը, սպանելով 9 ապստամբի, վիրաւորելով 6։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

7 և 8 յուլիսի

Թաւրիզ.—Փոխ-գնդապետ Բաղչէնկոյի զօրախումբը Դուզանից դուրս եկաւ դէպի Մէշկին՝ Աճարի էմիր Հիշմէթի հետ միանալու համար և գիշերով անցաւ Մարանդի գիւղերի մօտով Ղարաջադաղ։

Յուլիսի 4-ին Սումարին եկաւ պարսից պատժիչ զօրամասը 400 ձիաւորներով ու թնդանօթներով և բանակ դրեց գեներալ Ֆիդարօվի զօրքի կողքին։

Արդաբիլի զօրամասի ամբողջ կազմը 1600 զինւոր է, որոնցից 600 կապ են պահպանելու Արդաբիլի հետ։

—

Թաւրիզ.—Այստեղից մի զօրամաս մեկնեց Աճարի զօրամասին օգնութեան։

Սերաբի նահանգապետը կալանաւորեց շահսէվան միր-ալի-խան ցեղի տանուտէրին և շղթայեց։

Արդաբիլից հաղորդում են, որ երէկ գիշեր շտապով Էլի-կէդուկ մեկնեց գեներալ Ֆիդարօվի ռուսական զօրամասը. Սիմրանում մնաց փոքրիկ զօրախումբ՝ ռազմամթերքները պահելու համար։ Այսօր Րէշիդ-ուլ-Միւլքը 800 մարդով մտնելու է Կուլեբկլու, Կունակ և Ղրան գիւղերը՝ շահսէվան ոյժերի մի մասը Էլի-կէդուկից անջատելու նպատակով։

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

7 և 8 յուլիսի

Կ. Պոլիս.—Պատգամաւորների պալատում աղմկալի նիստ էր։ Պատգամաւորները պահանջեցին մինիստրութիւնների ժամանակաւոր կառավարիչներին պարլամենտ գալ բացատրութիւններ տալու սահմանված դրութեան մասին։ Կաբինէտը չեկաւ։

Դարդանէլի ռմբակոծութեան առիթով պաշտօնապէս յայտնվում է, թէ Սօղանը դերէում տեսել են 5 ականաւ, վերադարձել են 3. Բայկուշթէփէում տեսել են մի ռազմանաւ։

—

Հռօմ.—Ստեֆանիի գործակալութիւնը հրատարակել է պաշտօնական հաղորդագրութիւն, որի մէջ ասված է, թէ իտալական ծովային ոյժերի հրամանատարը, տեղեկութիւն ստանալով որ թիւրքական նաւատորմը մտադիր է անակնկալ յարձակում գործել իտալական նաւերի վրա Եգէյեան ծովում, վճռեց ուժեղացնել և դէպի հիւսիս ուղարկել իտալական յածանաւերին։ Ականաւերի խումբը դիմեց Դարդանէլ և, չը նկատելով թշնամուն, մտաւ նեղուցը մօտ 20 կիլոմետր։ Յայտնագործվելով բազմաթիւ պրօժեկտօրներով և ենթարկվելով երկու ափերից թնդանօթային խաչաձև և հրացանային ռմբակոծութեան, նաւատորմը առաջ շարժվեց մի փոքր ևս։ Համոզվելով, որ թշնամու նաւատորմը գտնվում է լիակատար կազմ ու պատրաստ դրութեան մէջ և պաշտպանված է հականականներով, որպիսի հանգամանքը անհնարին է կացուցանում յարձակում գործել թիւրքական ռազմանաւերի վրա, նաւատորմը վերադարձաւ Եգէյեան ծովը առանց կորուստների։

—

Պրիզրէն.—Ալբանները անակնկալ յարձակվեցին զօրամթերքներ տանող սայլակների վրա, որոնց ուղեկցում էր կէս գումարտակ զինւոր, ձեռք ձգեցին եղածը և զինաթափ արին 150 զինւորի։

Սպասվում է յարձակում քաղաքի վրա։ Երկու օր է՝ պօստը չէ ուղարկվում։

—

Իփէկ.—Սպասվում է արնաուտների յարձակում Րիզա-բէյի առաջնորդութեամբ։

—

Միտրովիցա.—Շուկան փակ է։ Ազգաբնակութիւնը, որ համերաշխ է Պրիշտինի ազգաբնակութեան հետ, ժողովվեց գլխաւոր մզկիթում և վճռեց հեռագիր ուղարկել սուլթանին, խնդրելով դադարեցնել տալ պատերազմական գործողութիւնները և քննիչ մանաժողով ուղարկել Պրիշտին։

—

Ուսկիւբ.—Ալբան պատգամաւորները Ուսկիւբից և Կումանովայից մեկնեցին Պրիշտին, ուր ժողովվելու են Պրիզրէնի, Պեյտէնի, Իփէկի, Սէնի և Նաւանորէն Պլէվլայի շրջանների պատգամաւորները ալբանական գործերի մասին խորհրդակցելու և Կ. Պոլսից եկող մանաժողովին պահանջներ առաջադրելու համար։

Յուլիսի 10-ին սահմանադրութեան տարեդարձի օրը սպասվում են անհեղ դէպքեր։

Եկող զօրքերը կենտրոնանում են Ֆէրիզովիչում։ Ալբանները ոգևորվել են։ Պնդում են, թէ նրանց միացել են 17 բատալիօն 30 թնդանօթով ու 8 գնդակացիրով։ Առնաուտների զօրքերը սպառնում են արշաւել Կ. Պոլսի վրա, եթէ իրանց պահանջներին բաւարարութիւն չը տրվի և չը լուծվի աւտօնոմիայի հարցը։

ՎՈՍՓՈՐԻ ԱՓԵՐԷՆ

Ազգային իշխանութեան սնանկութիւնը

Կ. Պոլիս, 28 յունիս

Անկէ առաջ Եդի-Կափուի և Կում-Կափուի թաղական խորհուրդներու ընտրութեանց մէջ դաշնակցականները՝ տեսնալով իրենց չարաչար պարտութիւնը՝ քուէտուփերու վրայ յարձակելով քուէները պատռած և տակն ու վրայութիւն առաջ բերելով օրինաւոր ընտրութիւններն ապարդիւն դարձուցած էին։

Քաղ. ժողովը այս ապերասաններու դէմ կտրուկ տնօրինութիւն մը ըրած էր՝ զանոնք սահմանադրութեամբ նախատեսուած սաստկագոյն պատիժին ենթարկելով։

Այս որոշման հետևանօք՝ այդ անձերը կը զրկուէին չորս տարի ընտրող և ընտրելի ըլլալու իրաւունքէ։

Այս որոշումն ալ բեկանել տալու համար՝ դարձեալ բռնի ոյժի դիմեցին դաշնակցական «տղերքն» երէկ՝ յարձակելով և ճնշում բանեցնելով խառն ժողովին վրայ։

Ղալաթիոյ եկեղեցւոյն դուռները գոցելով ժողովականներու դուրս ելլելն արգիլած էին։ Ժողովը, անզէն ու անկորով մարդոց հօյլ մը, այս կտրուկ միջոցին առջև տեղի տալով՝ իր նախորդ որոշումը չեղեալ համարած է։

Սակայն խառն ժողովի վարկաբեկութիւնը կատարեալ ընելու համար, Բանդըրմայի քարահանքի խնդրոյն համար դիմումներ ընելու համար հոն գտնուող բանդըրմացիներ, քաջալերուած՝ դաշնակցականներու բիրտ ոյժով ձեռք բերած յաջողութենէն, իրենք ալ բռնի միջոցներու կը դիմեն և աղմուկ կը յարուցանեն։

Խառն ժողովը իր հեղինակութեան սնան-

կութիւնը անգամ մը ևս նուիրագործելու համար՝ Բանդրմայի վիճակային գործոց նկատմամբ իր տուած որոշումներն ևս չեղեալ կը համարէ։

Այս բռնակալ արարքներու միջոցին, եկեղեցւոյ դուռը փակելու ընդդիմացող պատրիարքարանի բարապաններէ մէկը կռուփի հարուածներով կը պատուի, և պատրիարքին եղբայրը՝ Նշան Արշարունի, որ քաղ. ժողովոյ օժանդակ-քարտուղարի պաշտօնը ունի ազգ. պատրիարքարանի մէջ, իր ըրած մէկ դիտողութեան համար կապտակահարուի սինկքորի մը կողմէ, որ տակէ առաջ ալ «Բիւզանդիոնի» խմբագրապետին վրայ յարձակած էր Պերայի մէջ, դարանակալ սպասելով անոր ճամբուն վրայ։

Եւ ասոնց ամենուն դէմ... պատրիարք և վարչութիւն ոչինչ կրնեն, հակառակ անոր, որ օրեր առաջ լուր ունէին... այս տեսակ խուժանային յարձակման մը կազմակերպուելէն։

Վարչութեան անկարող ու թոյլ ընթացքը բուռն յուզում առաջ բերած է ամեն շրջանակի մէջ։ Եթէ քաղ. ժողովը իր այս զարհուրելի սխալը չդարմանէ, իր անկումը անխուսափելի է։ Ազգ. շրջանակներու մէջ բուռն զայրոյթ կայ վարչութեան դէմ, որ չէ կրցած քաջութիւնը ունենալ ոստիկանական ոյժին դիմելու և ցրուելու ցուցարարները։

Այս պայմաններու մէջ քաղ. ժողովին պաշտօնավարութիւնը այլես օգտակար չի կրնար ըլլալ։ Կեդրոնական վարչութեան այս նուաստացումը իր հակազդեցութիւնը պիտի ունենայ նաև գաւառներու մէջ, ուրոնցմէ արդէն տարօրինակ լուրեր կը հասնին։

Կերևայ թէ, մասնաւոր կարգախօսի մը համաձայն, դաշնակցականները ամեն կողմ կը յարձակին առաջնորդարաններու վրայ և բռնի կը գրաւեն զանոնք և իրենց կամքը կը հարկադրեն։

Հոս ալ արդէն դարձեալ սկսան իրենց բռնակալ գործունէութիւնը՝ յարձակումներով ու ծեծուքներով։

Ուրեմն իրենց ըմբռնածին պէս գործելու սկսած են այս մարդիկը։

Ազգային իշխանութեան այս անանկութիւնը, աւելորդ է ըսել թէ, մեծ ուրախութեամբ կողջունուի «Ազատամարտի» կողմէ, որ վարչութիւնը կը կոչէ «կեդրոնին վարչութիւնը», իբր թէ անիկա ազգին վարչութիւնը եղած չըլլար կամ դաշնակցականք այս ազգին զաւակները չըլլային։

Ազգ. պատրիարքարանը՝ Կոմ.-Կափուի պատրիարքարան որակելէ յետոյ, անշուշտ զարմանալի չէ վարչութեան կպցուած կեդրոնին մակդիրը, վարչութեան խայտառակութիւնը ուղղակի կեդրոնի կուսակցութեան վերագրելու և զայն ալ վարկաբեկ ընելու համար։

Սակայն այս ճիգերը անշուշտ անզօր պիտի մնան, եթէ կեդրոնի կուսակցութիւնը տապալէ նոյնիսկ այն վարչութիւնը, որ իր հակառակորդները իր ուսերուն վրայ կը բեռցնեն։

Կեդրոնը՝ իրապէս թերացած և իր սկզբունքներուն դէմ դրժած պիտի ըլլայ, եթէ չտապալէ վարչութիւն մը, որ երկու սրիկայի առջև տեղի կուտայ և իր որոշումները յետս կը կոչէ, առանց ոևէ արդարացման։

Արշարունի պատրիարքի դիրքն որոշ չէ։ Չենք գիտեր, թէ ինչ կը մտածէ։

Դուրեան սրբազան սկզբունքով դէմ էր ոստիկանութեան դիմելու գաղափարին և ասոր համար իր աթոռը կորսնցուց։

Արշարունի սրբազան քաջութիւն պիտի ունենա՞յ արդեօք ոստիկանութեան դիմելու, թէ ինքն ալ պիտի վարանի և տատանի երկու կողմերուն միջև, իր դիրքն ալ վրայ տալով, ինչպէս տուած էր իր նախորդը։

Սպասենք արդիւնքին։ Շառայլ

ԽԱԲՎԱԾ ՅՈՅՍԵՐ

Ամբողջ 4 տարի է, ինչ Թիւրքիան, իբրև սահմանադրական երկիր, կառավարվում է «ազատամիտ» երիտասարդ-թիւրքերի ձեռքով։ Բայց, դժբաղդաբար, սահմանադրութեան լոկ անունը այսօր կախարդական դղեակներում բարձրացող շատ մտքեր իջեցնում է համիդեան շրջանի օրերը ափսոսելու։ Թիւրքահայերը լաւ գիտակցեցին, որ սահմանադրական կառավարութիւնը միայն իր արտաքինը փոխելով՝ ուզում էր շլացնել ոչխարային հակումներով ստրուկ ժողովրդին, որ նրա ներքինը ոչ մի փոփոխութիւն չը կրեց, և նոր քաղաքականութեան խոստումները դատարկ փամփուշտների պէս օդը ցնդեցին, առանց ցանկալի հետևանքի։

Թիւրքիայի իրականութիւնը իր բոլոր տխուր փաստերով կը գայ մթնացնելու վիզը ծուռ թիւրքահայերի երևակայութեան ու յոյսի ապագայի փայլուն անուրջների ու երազների մթնոլորտում։ Թիւրքիացու համար մնացած է այն յոյսը, որ Թիւրքիան երբևէ տալու է իրան գոյքի ապահովութիւն, անձի անձեռնմխելիութիւն և խղճմտանքի հաւասարութիւն։ Բայց թող գիտակցել իմանայ Թիւրքիան, որ սոսկ սահմանադրութեան անուան շահագործումը արդէն վաղուց կորցրել է իր հմայքը, արծարծելով ճնշվող ու կեղեքվող ազգերի մէջ ապստամբութեան կայծը, թէկուզ ամենավատ պայմաններում։

Այսօր իր վերջին ընդունակութիւնը կորցրած թիւրքահայ գիւղացին, լաւագոյն կեանքի յոյսերից ու երազներից սթափված, մտածում է, թէ ի՛նչ միջոցներով պաշտպանէ իր անձը։ Այսօր քիւրդ Սայիդը, Մուսաը բէյ և Միր-Մհէն իրանց աւազակային հրոսակախմբերով «կարմիր» քաղաքականութեան տարեգարձն են կատարում ամեն օր, ամեն քայլափոխին։ Նախ քան սահմանադրութիւնը, գիւղացին չէր տապակվում քիւրդական դժոխքի մէջ այն աստիճան, ինչպէս այսօր։ Մօտաւորապէս $1\frac{1}{2}$ տարի է, խեղճ գիւղացին տալիս է անձը, հացը, անասունները, թալանվում, սպանվում, հարստահարվում, իրար ետեւից աղերսագրեր, պաղատանքներ է ուղարկում կառավարութեան, բայց դրանց ցաւերին նայող չը կայ. սպառողական անորոշ ու տարտամ կացութեան մէջ նա կեղեքվում է, կարիքի լայն շեմքում մնացած։ Օրէ-օր գիւղերում սպանվածների թիւը աւելանում է 4—5 ու 6-ով՝ այսօր Կարկառի, վաղը Շատախի, միւս օր Արճակի կողմերը և այլն և այլն։ Բայց Թիւրք «բարեխնամ» պետութիւնն այդ անարդար եղեռնագործութիւնների հանդէպ սառն-անտարբեր դիրք է բռնում, առանց գործնական, կտրուկ միջոցներ ձեռք առնելու։

Մի քանի հարիւր զինուորների վաշտ ուղարկելով ձերբակալելու աւազակապետներին, դրանով խաբում են ժողովրդին, դրանով դիմակաւորում իր նենգ արարքը։ Ինչու «խուզարկու» ու «պատժիչ» այդ վաշտերից որևէ մէկին մի անգամ գոնէ չաջողվեց սպանել մի քիւրդի կամ կալանաւորել մի աւազակապետի. արդեօք հաւատալու է, որ կառավարութիւնը թոյլ է գտնվում Սայիդի 40 հոգուց բաղկացած աւազակախմբի դէմ. միթէ երեխայամտութիւն չէ հաւատալ, որ զօրքը աշխատում է ձերբակալել, բայց չէ աջողվում։ Այդ տարօրինակ հանգամանքը ստիպում է ժողովրդին շատ խորը մտածելու, եզրակացնելու այն, որ կառավարութիւնը բացարձակապէս չի էլ ցանկանում դրանց բնաջինջ անել, որ նա ուղղակի հաճոյք է զգում, տեսնելով դիլէմայի մէջ երերվող գիւղացուն, որը դուրս պրծնելու հնարաւորութիւն չունի։

Խաղաղ շրջանին՝ կառավարութիւնն ուշադրութիւն չը դարձրեց. այսօր պատերազմական վրութիւնը ստիպում է կենտրոնանալ արտաքին քաղաքականութեան վրա, թողնելով գիւղացիութեանը ներքին վրդով ու դառն քաոսի մէջ. թող գիտակցէ ինքը գիւղացին, որ իրա համար սկսված շրջանը համիդեան ծայրայեղութիւններն է գուշակում։

Առայժմ թիւրքահայերի համար չը կայ ու չէ յուսացվում լաւ, երջանիկ ապագայ. ամեն մի դժուարին հանգամանք միշտ հայի ուսին է ծանրանում։ Թիւրքահայը մի կերպ քարշ է տալիս իր ողորմելի գոյութիւնը, կեանքի տարերքների մէջ, ուժեղի և թոյլի կռւի մէջ։

Վանանդեցի Զրւանդեան

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՅՕԳՈՒՏ «ՄՇԱԿԻ» ՖՈՆԴԻ

(Նամակ խմբագրութեան)

Թիֆլիս, 9 յուլիսի

Ի յաւերժումն մեր հօրեղբայր Պետրոս աղա Սերովբեան Փուցխեանի յիշատակի, մենք, նրա ժառանգներս, խմբագրութեանդ ենք ուղարկում 25 րուբլի «Մշակի» ֆոնդի օգտին, խնդրելով մեր այս համեստ նուէրը յանձնել «Մշակի» Յոբելեանական Յանձնաժողովին։

Պետրոս Փուցխեանի ժառանգներ

ՅՕԳՈՒՏ «ՊԷՊՕՅԻ» ԱՐՁԱՆԻ

«Մշակի» այս տարվայ №№ 69, 87, 90 և 97 համարների մէջ տպված ցուցակներից յայտնի է, որ մենք ստացել ենք մինչև մայիսի 7-ը յօգուտ «Պէպօյի» արձանի 285 ր. 85 կոպ.։

Այնուհետև մինչև այսօր ստացել ենք հետևեալ գումարները. 1) Մոսկվայից, Ա. Աֆրիկեանից 10 ր., 2) Վլադիկավկազից, Յ. ք. Սառիկեանի միջոցով, գոյացած մի ներկայացումից 31 ր. 9 կ., 3) Նովոչերկասկից, Ռուբէն Կոստանեանից 10 ր., 4) Իւրիէվից, Անդրկովկասեան հայ ուսանող. հայրենակցութեան մի խմբից 7 ր., 5) Սամարղանդից, Մինաս Մելիք-Յովհաննիսեանից 2 ր., 6) Մոսկվայից, Առևտրական Տուն Ս. Հախնազարեան, Գ. Աբեան և Ա. Ներսէսեան 25 ր. (տես առանձին նամակ), 7) Թիֆլիսում Յ. Խիզանեանից 35 կ., 8) Եկատերինօդարից, Գ. Ղորղանեանի միջոցով նախկին սերողներից 25 ր., 9) Բալախանիից, Բ. Եարեանից, հանգանած 40 ր. (որը նուիրել են հետևեալ անձինք. պ. պ. Միքայէլ Տէր-Գասպարեան, Պօղոս Ասլանեան, Նիկողայոս Ղարագեօզեան, Միքայէլ Բաբալեան, Արչիլ Կերեսէլիձէ, Նիկոլօզ Դեկանօզաշվիլի, Միքայէլ Պետրոսեան և Գէորգ Յարութիւնեան 3-ական րուբլի, Բագրատ Սերեբրակեան, Արշակ Բարսեղեան, Բօղդան Եարեան 2-ական րուբլի, Դաւիթ Զվէլիձէ, Գէորգ Աղաջանեան, Գրիգոր Աղաջանեան, Համբարձում Գէորգեան, Յովհ. Պարոնեան, Արշակ Խուրլաբեան, Թադէոս Յարութիւնեան, Աւանէս Աւանէսեան, տիկ. Կատարինէ Եարեան և օր. Նատալիա Եարեան 1-ական րուբլի)։ 10) Աստրախանից, Բօրօդինեանից 25 ր.։ Ուրեմն ընդամենը մինչև այսօր ստացվել է (նախորդ 285 ր. 85 կոպէկի հետ միասին) 461 ր. 29 կ.։

ՊԷՏՔ Է ՇԱՐԺՎԵԼ, ՔԱՆԻ ՈՒՇ ՉԷ

Ցաւալի խողութեան ենք ականատես։ Մինչ մի կողմից ռուս և այլ ազգերի անհատները և խմբակցութիւնները բուռն մասնակցութիւն են ուզում ունենալ Պետական Դումայի առաջիկայ ընտրութիւններին, միւս կողմից մենք ականատես ենք դատապարտելի անտարբերութեան տեղական հայ, վրացի և այլ տարրերի կողմից, իրանց քաղաքացիական պարտականութիւնը կատարելու, Դումայի ընտրութիւններին մասնակցելու նկատմամբ։

Թիֆլիսի քաղ. վարչութիւնը, որ զբաղված է ներկայ ընտրութիւններին մասնակցելու իրաւունք ունեցող անձանց ցուցակները կազմելու գործով, ցայսօր ընտրողներից դեռ միայն ստացել է մի քանի յայտարարութիւն իրանց անունները ցուցակների մէջ մուծելու համար, մինչդեռ հէնց միայն Թիֆլիսում Դումայի ընտրութիւններին մասնակցելու իրաւունքով օգտվող մարդկանց թիւը պատկառելի մի քանակ է ներկայացնում։

Եւ ճիշդն ասած, զարմանալու չափ տարօրինակ տարր ենք մենք տեղացիներս. ձեռքներս ծալած կը նստենք այնքան ժամանակ, մինչև որ չորրորդ Դումա կընթան զանազան Պուրիշկևիչներ, Մարկովներ, Տիմօշկիններ et tutti quanti, և երբ կը սկսեն իրանց հայհոյաբանութիւնները, ցինիզմի հասնող զրպարտ... թիւնները բաղկացուցիչ ազգերի հասցէին, այն ժամանակ միայն մենք կը զգանք մեր խոշոր սխալը, բայց արդէն ուշ կը լինի, որովհետև յետադիմականութեան այդ տխուր հերոսները արդէն կատարած կը լինեն իրանց գործը։

Երբ այս մարդիկ Պետական Դումայի ամբիօնից կրկին ու կրկին կը տեղան մեզ, այսինքն բաղկացուցիչ ազգերի վրա իրանց զրպարտութիւնները «հայկական թագաւորութեան» վերականգնման, «վրացական սեպարատիզմի» և այլ համանման ցնդաբանութիւնների մասին, միայն այն ժամանակ է, որ մենք կը զգանք մեր գործած սխալի անուղղելիութիւնը, բայց արդէն ուշ, շատ ուշ կը լինի։

Լայնածաւալ Ռուսաստանի ազգաբնակութիւնը, որի թւում և մենք, որպէս այս պետութեան անբաժան մի մասը, պիտի շարժվի վերջապէս և իր քուէները կենտրոնացնէ այնպիսի անձանց վրա, որոնք Պետական Դումայում կը կարողանան անաչառ կերպով պաշտպանել ժողովրդի կենսական շահերը, ուժգնօրէն բողոքելով մեր «բարեկամների» կողմից արվող զրպարտութիւնների դէմ և կուռ ու անկաշառ փաստերով հերքելով ամեն տեսակի անհեթեթութիւնները։

Կովկասի կողմից Պետական Դումա պիտի ուղարկենք այնպիսի պատգամաւորներ, որոնք անխօս հարսների նման քթկալները դրած՝ հոկտեմբերեան-ազգայնական «սահմանադրականներից» ոչ թէ «МИЛЫЙ ПРОТИВНИКЪ» անունը վաստակելուն ձգտեն, այլ կարողանան մեր երկիրը ներկայացնել այնտեղ իր հարազատ գոյներով, պարզաբանելով նրա բազմազան կարիքներն ու պահանջները՝ լուծումն ստանալու նպատակով։

Թերևս գտնվեն մարդիկ, որոնք մեզ առարկել կամենան, մատնանշելով պարլամենտական ընտրական գործի համար գոյութիւն ունեցող աննպաստ պայմանները, չեշտելով, որ եւրօպական իւրաքանչիւր բարեկարգ երկրում կան ու մնում են անձի ու բնակարանի անձեռնմխելիութիւնը, ընտրական գործի ազատութիւնը, միութիւնների և կուսակցութիւնների ազատ գոյութիւնը, նախընտրական գործողութիւնների և ագիտացիայի ազատութիւնը և այլն և այլն, որպիսի պայմաններում, այո, հնարաւոր է և արժէ բուռն մասնակցութիւն ունենալ ընտրական գործում և ցանկալի մարդկանց ընտրել պատգամաւորների կարևոր պաշտօնի համար։

Լիովին համաձայն լինելով այս ամեն նպաստաւոր պարագաների բացակայութեան վրա մատնանիշ եղողների հետ, այնու ամենայնիւ պնդում ենք, որ այն դէպքում յամենայն դէպս հնարաւոր է ժողովրդասէր և արժանաւոր պատգամաւորների ընտրութիւնը, եթէ միայն մեզանից իւրաքանչիւրը գիտակցաբար վերաբերվի իր քաղաքացիական պարտականութիւնների կատարմանը, վանդանելով բարեկամը չարակամից, արժանաւորը անարժանից։

Պետական-քաղաքացիական պարտականութիւնների կատարման գործը այն աստիճան վեհ է ու բարձր, որ չէ ընդունում իր դէմ որևէ առարկութիւն։

Ամեն թերացում քաղաքացու կողմից ընտրական գործում՝ յանցանք պիտի նկատել, հետևաբար և գալիք սերունդների և մեր իսկ բարօրութեան համար ամեն ճիգ ու ջանք պիտի չը խնայենք մեր արժանաւոր ներկայացուցիչներն ուղարկելու Պետական Դուման։

Օգտվենք օրէնքով մեզ տրվող իրաւունքներից։ Սա հրամայական պահանջ է։

Ցար. Գասպարեան

ԳԻՒՂԱԿԱՆ ԴԱՏԱՐԱՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋԸ*)

III

Ասացինք, որ գիւղական դատաւորների նշանակումը պիտի լինի շինականների մէջ արդարութեան սահմաններում հաշտութեամբ վերջ տալ նրանց միջև ծագած վէճերին, որով չափաւորած կը լինեն շատերի ստահակութիւնները։ Սակայն այն էլ պիտի յաւելացնել, որ հաշտութեան գործի մէջ գիւղացիք շատ անգամ շատ են յամառում։ Բաւական է, որ կրավիրը կամ գիւղական դատարանի մի անդամը վիճող կողմերից մէկին ու մէկի հետ խնամի կամ խնամու խնամին լինի, էլ չէք կարող նրան հաշտութեան համոզել։ Եւ օր ցերեկով այնպիսի ապպանելի գործեր են կատարվում, որ մարդ մնում է ապշած՝ գիւղական այդպիսի արարքների վրա։

Դիցուք մէկը պատահմամբ կամ դիտմամբ իր հարևանին մի որևէ թեթև վնաս է հասցրել և այդ վնասվողը չունի հարևանի հետ։ Նա իսկոյն դիմում է տանուտէրին, խնդրելով որ անձամբ գնայ վնասը տեսնէ ու հետևանքը՝ վնասը արձանագրէ։

Տանուտէրները միշտ ժամանակ չունեն, հրամայում են երկու մարդու գնալ վնասը տեսնել, գնահատել և գալ արձանագրել տալ։

Այդ մարդիկ գնում-գալիս են, վնասատերից 40—50 կ. ոտնաքրէհ ստանում։ Շատ անգամ նրանք մինչև տանուտէրին ներկայանալը հիւրասիրվում են գանգատաւորից։ Նրանք շատ դէպքերում վնասը չափազանցելով մի քանի րուբլիներ են հասցնում։ Գրագիրը արձանագրում է, մեր «բարեխիղճները» ստորագրում են, տանուտէրը վաւերացնում է։ Գանգատաւորը տալիս է գրագրին «ղալամ-փուլին», տանուտէրին «կնքագրամ»—«եօլ զուռու օլմազ»—և արձանագրութիւնը ստանում։

Գանգատաւորը մի խնդիր է գրել տալիս 25—30 կ. վճարելով, գործը յանձնում է դատարանին. սկսվում է կոմէդիան...

Եթէ ուրիշ բան էլ որ չը լինի, մենք տեսանք, որ գանգատաւորը չնչին վնասի հետ ծախսեց և առձեռն փող մօտ 1 ր. 50 կ., որ գիւղացու համար մեծ փող է, այն գիւղացու, որ օրական 20 կ. հազիւ է վաստակում։

Եւ մեր «արդարադատ» դատաւորները, որ իսկոյն կարողանում են հասկանալ արձանագրութեան «սատարը», բայց հիմնվելով արձանագրութեան՝ «հանգիստ խղճով» որոշում են կայացնում՝ ստանալ գանգատաւորի օգտին գնահատված վնասը՝ ստանալով իրանց «արդար դատաստանի արդար վաստակը...»։

Շատ դէպքերում մի երկու րուբլու կամ բոլորովին չեղած վնասը արձանագրվում, գնահատվում են 10—25—60 րուբլու, նայած թէ ո՛վ է վնաս պահանջողը և ի՛նչպիսի վարձատրութիւնով է վարձատրում կազմողներին, գնահատողներին։

Եւ որպէսզի մեր ասածները չափազանցութիւն չը համարվեն, այստեղ մէջ ենք բերում Լէհվարի հասարակութեան գիւղական նախկին դատաւորների երկու վճռի պատմութիւնը՝ իբրև նմուշ շատ այդպիսի վճիռների։

Մեղրիի հասարակութիւնը 1903 թւականից մի համախոսականով գիւղի ծայրահանգում մի կտոր անմշակ հողամաս է յատկացնում մի համագիւղացու։ Այդ նոյն հողին սահմանակից է և Կարեան Կիւտեմնաս գիւղացի մէկի հողը, որը նոյնպէս Մեղրիի հող է, և որի արքունական հարկը միշտ էլ ստացել է Մեղրիի հասարակութիւնը։ Կիւտեմնասցու ախորժակը գրգռվում է. նա ուզում է մեղրեցուն արգելք հանդիսանալ և ինքը ոյժով իր ձեռքը ձգել նրան յատկացված հողամասը։ Կիւտեմնասցին վնասներ պատճառելով մեղրեցուն ուզում է ինքը տիրապետել։ Մեղրեցին 3 տարվայ ընթացքում 30 րուբլու վնաս է արձանագրել տալիս, և 1907 թւականին № 1 վճռով Մեղրիի գիւղական դատարանը վճռում է մեղրեցու օգտին 30 րուբ., որպիսին ստանում է մեղրեցին և տիրում մինչև օրս այդ հողամասը։

1909 թւականին կիւտեմնասցին Լէհվարի տանուտէրին կաշառելով 63 ր. 85 կ. ի չգոյէ վնաս արձանագրել տալով, նոյն հասարակութեան գիւղական դատաւորներն էլ վճռում են կիւտեմնասցու օգտին, միևնոյն վճռով էլ հողը թողնելով դարձեալ կիւտեմնասցի օգտին։

Այլ առակ լուարուք։

Լէհվաղ գիւղացի մի յայտնի վաշխառու հարստահարիչ ուզում է իր Քօրփի-Գօզ անուն հողին սահմանակից Թէյ գիւղացի մէկի Գիւրունի անունով հողամասը, որպիսին գնել է նրա հայրը 35 տարի առաջ և մինչև օրս տիրել է անարգել, ոյժով տիրապետել։ Լէհվաղցին գիշերով բռնում տանում է Թէյցու եօնջան։ Թէյցին գանգատվում է հաշտարար դատաւորին։ Թուրքերը միջամտելով հաշտեցնում են։ Անցնում է երկու տարի, Լէհվաղցու հարստահարիչ ոգին չէ հանգստանում։

Նա գանգատվում է Լէհվաղի շինական դատաւորներին (Լէհվաղ և Թէյ մի հասարակութիւն է), որ Գիւրունի անունով հողը տարեկան 7 րուբլով կապալով է տուել Թէյցուն և երկու տարվայ կապալագինը՝ 14 ր. չէ կարողանում ստանալ Թէյցուց։

Մեր դատաւորները մի վճռով (№ 30, դեկտ. 12-ին 1909 թ.) վճռում են 14 ր. ստանալ Թէյցուց՝ յօգուտ Լէհվաղցու։ Սակայն մազալուն ասենք թէ ցաւալին այն է, որ վճռում էլ ասված է. «Պատասխանատուն ներկայ գտնվելով՝ 14 րուբլի կապալագնի վճարման համար յանձնառու եղաւ»։ Այդ նոյն վճռով էլ հողը, ի հարկէ, թողնում են Լէհվաղցու օգտին, վճռի մասին շատ ուշ Թէյցին իմանալով՝ վճռաւջին բողոք տալով այդ վճիռը քանդվում է։ Անցել է կրկին երկու տարի. այդ նոյն Լէհվաղցին կրկին անգամ խնդիր է տուել Լէհվաղի շինական դատաւորներին և յոյս ունի, որ կաշառելով կարող կը լինի կրկին վճռել տալ այդ հողը իր օգտին։

Ասածներս պատրաստ եմ ապացուցանել յականէ յանուանէ։ Եւ ով մեզանից ապրելով գիւղում հետաքրքրվել է գիւղացու ցաւերով, նա միայն կը խոստովանի, որ գաւառներում համարեա թէ այդ ախտը ընդհանուր է, ամեն տեղ կեանքի միևնոյն կոմէդիան։

Մինչև որ գիւղական պաշտօնակատարների գործողութիւնների վրա խիստ և յաճախ կոնտրոլ չը լինի, մինչև որ շինական դատաւորների և գիւղական գրագիրների վրա լուրջ պատասխանատուութիւն չը լինի իրանց ամեն մի արձակած վճռի վերաբերմամբ, աչառութեան, ապօրինութեան դէպքում պատժի չենթարկվեն, հազիւ թէ կարելի լինի անարդարութիւնները մասամբ վերացնել շինական դատարաններից։

Գիւղացին գիւղացու հետ վէճի բռնվելով քայքայվում է, իսկ նրանց այդ դրութիւնից օգտվում են միայն մութ անձնաւորութիւններ։ Չարիքը մեծ է և պէտք է դարմանել։ Գիւղացիների համար նոյնքան չարիք է ոչ բժիշկ, ցայց բժշկութիւն, դեղավաճառութիւն անող շառլատանութիւնը, նոյնքան մեծ չարիք է ներկայանում և զանազան գիւղական աբլակատների շահագործումը։

Ցանկալի էր ունենալ Կովկասի մայրաքաղաք Թիֆլիսում մի այնպիսի դասընթացք, որտեղ մարդիկ պատրաստվելով գնային գաւառներում գիւղական գրագրութիւն անելու։ Եւ այդպիսի ցենզաւոր գրագիրներին շինական դատաւորների հետ համահաւասար իրաւունք տրվէր դատավարական գործում, ի հարկէ որոշ պատասխանատուութիւն դնելով գրագրի վրա։

Եփրեմ Վարդանեան

Մեղրի

ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ՄՈՆԻԶՄԸ

(Սօցիալական խոհեր մի բանակուի առիթով)

I

Ո՞րն է միջնադարեան ուսմունքի «նորագոյն» ներկայացուցչի կուելու կամ բանակուելու եղանակը։ Բացարձակ զուրկ էգզակտ-գիտական արգումենտացիայից և պօզիտիվ-փիլիսոփայական հիմնաւորումներից, միւս կողմից կատարելապէս գինաթափված հետախուզող մտքի ազատ թռիչքները վազեմի պաշտօնական (եկեղեցական-կառավարական) միջոցներով (ինկվիզիցիա, աւտօդաֆէ և ցենզուրական բռնութիւններ) ճնշելու և հալածելու զէնքերից,—ուրիշ ոչինչ չէ մնում անելու 20-րդ դարի եւրօպական աստուածաբանին, բայց եթէ պամֆլէտ բրօշիւրներով կամ դեմագօգիական ճառերով գռեհիկ քաղքենու միջնադարեան տրադիցիաները գրգռել գիտութեան մեծութիւնների հասցէին։ Ունե՞ն արդեօք աստուածաբանութեան «թէօրետիկ» գլուխները՝ նորագոյն բնագիտութեան պահանջների հանդէպ՝ հաշիւ տալու որևէ հնարաւորութիւն գիտական պօլեմիկայի օբեկտիվ հողի վրա։ Այդպիսի հնարաւորութիւն չէ ունեցել թէօլօգիան՝ իր իշխանական տիրապետութեան «ոսկեդարից» սկսած—երբ գիտութիւնն ու փիլիսոփայութիւնը միայն սպասաւորում էին նրան «սարոպաչրչ ադղախնու» դերում—մինչև փիլիսոփայական մտքի վերջնական ազատագրութիւնը՝ թէօլօգիայի կաշկանդված ձեռքից, և բնագիտութեան ու բնա-փիլիսոփայութեան անհնանաշ յաղթանակների իսկական ոսկեդարը։ Առաջ աստուածաբանութիւնը հնազանդութեան գառ հրամաններ էր արձակում պաշտօնական բէցեպտներով, յետագայում և այժմ նրա ներկայացուցիչները «փրկութեան» այլ միջոց չը գիտեն, բայց եթէ կեղծաւոր փարիսեցու լալկան տոնով միապաղաղ գանգատներ ուղղել պիետիստ քաղքենու և ինքնագոհ ֆիլիստրի հասցէին։ «Կրօնը վտանգի մէջ է», «ժողովրդի հաւատի հիմքերը խախտվում են» և այլ ծամծմածութիւններ ու քսուէթիւններ։ Լաւագոյն դէպքում Աւգուստինոսի և Թոմաս Աքուինացու այդ քաջամարտիկ աշակերտները սլանում են բնազանցական վերին եթերը և հարցական կէտ դնում սկզբնական պատճառի առաջ։ Կարծես թէ բնագիտութեան ու բնա-փիլիսոփայութեան անխոնջ որոնողների սոուար բանակը՝ անցնելով բնական ճշմարտութիւնների երկար ու խոր բովով, ունի դեռ որոշ հրպօթեզներ ու «հանելուկներ» իր առջև լուծելու, կարծես այդ հանգամանքը, ասում ենք, իրաւունք է տալիս գօգմատիկ ուղեղներին ցնծալու «յաղթութեան» արշալոյսով, մոռանալով որ իրանց ամբողջ գիտելիքն ու բացատրութիւնը՝ ալֆայից օմեգա, մինչև «մութ հանգոյցները», նաւատոյ հանգանակի մի քարացած կոյտ է ներկայացնում՝ «Աստուած սաաց և եղև» նշանաբանով։ Իրաւունք ունեն առհասարակ որևէ գիտութեան դէմ խօսելու նրանք, որոնց ողջ աշխարհայեցքի հիմքը կազմում է հաւատալ տա-

---

*) Տես «Մշակ» №№ 146 և 147.

րինեք առաջ ապրած ու գրի անցրած ժողովրդի վարքերի ու բարքերի, առասպելական հաւատալիքների նկարագիրը։

Մի այդպիսի բրաւունք թոյլ տուեց իրան նորերս՝ Գերմանիայում, հրապարակական անխրատացիութեամբ, աստուածաբանական այսպէս անուանված «ազատամիտ» ուղղութեան խոշոր ու հռչակված ներկայացուցիչը—կառավարական խակական խորհրդական, նորին պայծառափայլութիւն (գերմանական ախտացու գարձած տիտղոսներով զարդարված) պրոֆեսոր (աստուածաբանութեան) դոկտոր Ա. Հարնակը։

Լինէր Հարնակը սովորական, անյայտ, այսպէս կոչված «Brotgelehrte» (գիտնական սոսկ հացի խնդրի համար) պրոֆեսորներից մէկը, այն ժամանակ կափառաւր հայ թերթի էջերը զբաղեցնել նրա անունով։ Բայց նա յայտնի անուն ունի վաստակած իր բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններով ու գրքով։ Սակայն կոնֆլիկտներ չէ ունեցել լուտերական օրթոդոքսիայի հետ, և, որքան էլ «ազատամիտ», այնուամենայնիւ «Թունդ բարեպաշտ» Վիլհելմի «սիրելիներից» մէկն է համարվում։ Եւ վերջապէս քիչ են զբաղեցնում մեր կեանքըն ու մամուլը կրօնա-եկեղեցական խնդիրներ՝ աստուածաբանական լուսաբանութեամբ։

B. Intimus

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Դուռձեալ Սղնախի ուսումնարանի հարցը

Սղնախ, 4 յուլիսի

Ուրախութեամբ կարդացինք «Մշակում» մեր հայրենակից Լ. Մելիք-Նուբարեանի «Կոչ սղնախեցիներին»։ Համաձայն ենք, որ ժամանակ է վերջ տալ մուրացկանութեան և դպրոցի պահպանութիւնը յանձն առնի Սղնախի հայ հասարակութիւնը, որն աղքատ չէ և կարող է տարեկան 1000—1500 ր. տալ դպրոցի պահպանութեան համար։

Հոգաբարձութիւնը միայն չէ կարող այս բանն իրագործել։ Անհրաժեշտ է, որ իւրաքանչիւր համքարից ընտրվեն մի-մի ներկայացուցիչ և կազմեն մասնաժողով, որը կը մասնագրէ ծխական տուրք ժողովրդի վրա կարողութեան համեմատ։ Սրանով մենք լայն կերպով կը բանանք դպրոցի դռները աղքատ աշակերտների համար։ 1907 թ. դպրոցում կային 168 աշ.-աշակերտուհի, իսկ այժմ 100—110։

Անհրաժեշտ է, որ հոգաբարձութիւնը հրաժարվի Նասամխարի ուխտատեղից և ժամանակով նրա եկամուտը յատկացնէ վանական շինութիւնների նորոգութեան համար, հակառակ դէպքում շինութիւնը կը քանդվի, ինչպէս ս. Կարապետի դպրոցական շինութիւնը։

Ցարկաւոր է նաև մտածել դպրոցական շինութեան կառուցման մասին մայր եկեղեցու գաւթում։

Ն. Ն.

Ողողանքներ Կովկասեան լեռներում

Վլադիկաւկազ, 30 յունիսի

Վերջերս տեղացած անընդհատ անձրեւների պատճառով Կովկասեան լեռնաշղթայով անցնելիս, մարդ այս օրերս ստիպված է լինում մի քանի տեղ մնալ։ Ամսիս 23—24-ին Կովկասեան սարերում ձիւն տեղաց. Վլադիկավկազի շրջակայ (ոչ լեռնաշղթայի) 4—5000 ֆ. ունեցող բարձրութիւնները դեռ ևս ձիւնի սաւանով են ծածկված։ Եւ թէև 1868 թ. սկսած տարվայ այս եղանակներին 20 անգամից աւելի անց ու դարձ եմ արել Կովկասեան լեռնաշղթայով, սակայն այս անգամվայ տպաւորութիւնս բոլորովին ուրիշ է։ Ճանապարհին մեզ պատահող բոլոր ուղևորողներն էլ տաք հագուստներ ունէին իրանց հագին։ Եղանակի այսպիսի խստութիւն տարվայ այս շրջանում տեղացիք չեն յիշում։

Թիֆլիսից սկսած մինչև Վլադիկավկազ՝ ոտքով, ձիով, կառքով, ֆուրգոններով, աւտոմոբիլներով էքսկուրսանտներ են որ երթևեկում են։ Այսպիսի հոսանք ոչ թէ չեմ տեսել, այլ և չէի կարող երբեք երևակայել։

Վլադիկավկազը շատ Թիֆլիսի հակապատկերն է ներկայացնում ուտելիքի անհամեմատ էժանութեամբ։

Մակ. Ձմկ.

Մ ա ր դ ա ս պ ա ն ու թ ի ւ ն

Հին-Նախիջևան, 4 յուլիսի

Գողութիւններն ու սպանութիւնները շատացել են. հայերի հնձած արտերի ցորենները հարևան թուրքերը բարձում են իրանց էշերին, տանում-անհետացնում։ Գիւղացին անզօր է ամեն մի արտում մի պահապան ունենալ։ Հարևան թուրք գիւղացիները թէ քաղաքի բնակիչները մեծ քանակութեամբ ոչխարներ են պահում. արօտներ չը կան, բոլոր հողերը համարեա մշակված են. ոչխարատէրերը կամայ թէ ակամայ ուտացնում են հայերի ցանքերը, տիրոջը պատահելիս կամ ծեծում են և կամ սպանում...

Այսօր Ղարախանբէկլու գիւղացի Պըղոնց Աւետիսը առաւօտեան ժամը 8-ին տեսնում է իր տակաւին չը հաւաքած արտի մէջ ոչխարի հոտեր. վրա է հասնում ոչխարը դուրս քշելու, թուրք հովիւը ատրճանակի մի գնդակով Աւետիսին գետին է գլորում ու փախչում... Պէտք է ասել, որ հովիւները ըստ մեծի մասին մարդասպան յանցաւորներ են լինում ու մեծ չարիք պատճառում խաղաղ գիւղացուն...

Էլի-էն

Հայ բանւորի կեանքից

Բալախանի, 29 յունիսի

Կեանքը Բալախանում ընկած է. հայ բանւորների կեանքը շատ վատթար դրութեան մէջ։

Հազարներով անգործ բանւորներ թափառում են կեղտոտ, հիւանդոտ դրութեան մէջ, մեծամասնութեամբ հայեր, որոնք թողած՝ իրանց ընտանիքը, ծնողքը՝ ծախել են տան եղած-չեղածը, ճանապարհածախս արել և եկել Բալախանի աշխատելու ու ապահովելու իրանց ընտանիքի առօրեայ կեանքը։

1911 թ. հայ ֆիրմաների բանւորների մեծամասնութիւնը հայեր էին, իսկ այժմ մեր հայ կառավարիչները կարծես միմեանց խօսք են տուել, որ հայ բանւոր չընդունեն նաւթահանքերում։

Եւ ահա հայ բանւորները վիզները ծռած մնացել են անգործ, մի կտոր չոր հացի կարօտ։

Անցեալ օրը ականատես էի մի հայ ֆիրմայում հաւաքված մօտ 200 բանւորների վերջնական հաշիւները ստանալուն։ Նաւթահանքի վարչութիւնը դրանց չէ ասում, որ ինքը հեռացնում է բանւորներին, այլ այնպիսի պայմաններ է առաջարկում, որ հին կեանքի հետ համեմատելով՝ համազօր է հեռացնելուն։ Ուստի բանւորներն էլ վերջնական հաշիւ ստանալը բարւոք են համարում։ Նաւթահանքի վարչութիւնն էլ այդ է ուզում. հեռացողների փոխարէն՝ համշարիներ է ընդունում, իբր թէ վերջիններս աւելի լաւ են բանում, քան հայերը, որովհետև հայերը «ծոյլ» են, չեն բանում ինչպէս հարկաւոր է...

Մոն-Մի

Սառուցի գինը Կրասնովոդսկում

Ցայտնի է, որ ամառները Անդրկասպեան երկրի շոգը մի արտասովոր բան է, մանաւանդ Կրասնովոդսկում։ Եւ ազգաբնակութեան շատ թէ քիչ բարեկեցիկ դասակարգը շոգերից ազատվելու համար անցնում է զովաշունչ ամարանոցները և սպատեմբերին վերադառնում թարմ ույժերով։

Իսկ թէ ինչ դրութեան մէջ է ապրում ազգաբնակութեան չունևոր մասը, այդ մասին գրելը նոյնիսկ աւելորդ եմ համարում, մանաւանդ այն տեղերը, ուր ոչ բուսականութիւն կայ և ոչ էլ աղբիւրի զուլալ ջուր և մարդիկ խմում են հորերի ջուր, որը և աղի է, և՛ դառն, իսկ ծովափնեայ քաղաքներում գործ են ածում ծովի եռացրած ջրի գոլորշին։

Կրասնովօսկ քաղաքն էլ, լինելով ծովափնեայ, օգտվում է յիշեալ ջրից։

Քաղաքը միանգամայն զուրկ է բուսականութիւնից և շրջապատված է լերկ ու ժայռոտ լեռներով և աւազոտ անապատով։ Եւ երբ ցերեկները սաստիկ այրող արևի կիզիչ ճառագայթներից տաքանում են լեռները, սոսկալի է լինում օդի անդրադարձումը։

Այս բոլորի դէմ մաքառելու մի միջոց կայ. դա սառուցի գործադրութիւնն է։

Այս տարի Կրասնովոդսկը, շնորհիւ եղբ. Ա. և Թ. Պօղոսեանների, առատութեամբ և չը տեսնված էժանութեամբ—2 փ.-ը 1 կ.—վայելում է Վոլգա գետի սառուցը, այն ինչ նոյն սառուցը Բագուի մէջ ծախվում է փութը 6—7 կոպէկով։

Պէտք է ասել, որ Կրասնովօդսկում կայ և սառուցի գործարան, բայց վերջինիս գինը անմատչելի է հասարակութեանը, մանաւանդ բանւոր դասակարգին։

Կ. ս. Աբգարեան

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ԱՍՏԻՃԱՆԱԿԱՆ ՆՈՒԱԶՈՒՄԸ ՀԱՅ ԳԻՒՂԵՐՈՒՄ

Հայ գիւղացու մտաւոր բարոյական զարգացման ույժ տուող, լուսոյ և գիտութեան տարածման միակ աղբիւր ծխական դպրոցները լինելով՝ պէտք է որ իւրաքանչիւր գիւղացի իր պարտականութիւնը համարէր իր ույժերի չափ նպաստել այդ հիմնարկութիւններին։ Բայց պէտք է նկատել, որ գիւղացիների այն մասը, որ օգտվում է այդ հիմնարկութիւններից, բոլորովին անտարբեր է և նոյն իսկ երբեմն էլ խոչընդոտ է հանդիսանում նրանց գործունէութեանը։ Ի հարկէ, դա հետևանք է բազմաթիւ պատճառների։ Նախ՝ որ գիւղացին իւրաքանչիւր տարի 1—2 ր. զրպանից պէտք է դուրս հանի առանց փոխադարձաբար մի ուրիշ բան ստանալու։

— Մի բէն, որ փուլով առաջ ա քինալու, մեզ հարկաւոր չէ,—ասում է այնպիսի մի մարդ, որ տանը վեց երեխայ ունի և երկուսն էլ սովորող են։

Երկրորդ՝ չը լինելով մի վերին հսկողութիւն, այդ հիմնարկութիւնները տասնեակ տարիներ շարունակ մատնվելով կամայականութեան և վարիչներն էլ սխալ տանելով գործը, դպրոցը միայն ժողովրդի հակակրանքն է վայելել և դարձել է մի տանջարան։

Թողնենք այդ պատճառները, գանք միայն հսկողութեան խնդրին։

Թէ որքան մեծ նշանակութիւն ունի դպրոցների վրա կանոնաւոր հսկողութիւն ունենալը, դա երևում է հէնց մեր փոքրիկ շրջանից։

Ահա քանի տարի է, ինչ թեմական տեսուչ ունենք (առաջին տարին Կուլտուրական Միութեան նշանակածը, միայն իր դպրոցների վրա). արդէն նախկին ու ներկայ տարիների զանազանութիւնը ուսումնական գործում և թէ հասարակութեան գիտակից մասի վերաբերմունքի մէջ բաւական նկատելի է, ի հարկէ ուսումնականում զգալի կերպով։

Տասնեակ տարիներ գոյութիւն ունեցող դպրոցները, որոնք հասարակութեան նիւթական ու բարոյական աջակցութեան բացակայութեան պատճառով համարեա փակման էին մատնված, այս երեք տարում ուսուցիչների կազմը փոխելով, դասաւանդութիւնը բարեկարգ հիմքերի վրա դնելով, դպրոցներից էլ շատ թէ քիչ գրագէտ երեխաներ դուրս, գալով այժմ կարծէք թէ հասարակութիւնը սկսել է հաշտ աչքով նայել այդ հիմնարկութիւններին։ Դպրոցական տուրքերը ժողովելիս այլևս այնպէս խիստ յուզումներ տեղի չեն ունենում, որոնց հետևանքը շատ անգամ լինում էր դպրոցը փակելու որոշումը։ Աշակերտների թիւը տարէ-տարի աւելանում է և նոյն իսկ օրիորդներ էլ սկսել են յաճախել։

Գալով մի քանի կենտրոններում նոր բացված դպրոցներին, որոնց հասարակութիւնը տարվայ սկզբում շատ մեծ դժգոհութեամբ ընդունեց, և գուցէ երբեք էլ չը բացվէին, եթէ թեմական տեսչի ջանքերը չը լինէին, այժմ մի դրական արդիւնք տալով հասարակութիւնների վերաբերմունքի փոփոխութիւնն այստեղ էլ է նկատելի։ Մինչև անգամ Քեալբան և Քեչխուդ գիւղերում տընտեսապէս հարուստ գիւղացիների մէջ գտնվել են անձնաւորութիւններ, որոնք իրանց ծախսով դպրոցական շէնք են յանձն առել պատրաստելու։ Գովասանքի արժանի քայլեր։

Ց. Շ.

Գիրք գիւղ (Գեօկչայի գաւ.)

«С.-П. ВѢДОМОСТИ» ԼՐԱԳՐԻ ՑՕԴՈՒԱԾԸ

«С.-П. Вѣд.» լրագրի № 147-ում տպված է մի մեծ յօդուած այս վերնագրով՝ «Ծայրագոյն Պատրիարք Կաթողիկոս Ամենայն Հայոց Գէորգ V-ի տպաւորութիւնները իր ուղևորութեան մասին՝ հաղորդված հայ հրապարակախօս Հ. Առաքելեանին»։

Խօսելով այն մասին, թէ ինչպէս Թիֆլիսում Գէորգ V-ին ներկայացան զանազան պատգամաւորութիւններ, յօդուածագիրը ասում է, թէ «ամենաշահեկանը ռուս հասարակութեան համար հանդիսանում է արդիւնքն այն տեսակցութեանը, որ ունեցաւ Կաթողիկոսի հետ «Մշակ» լրագրի խմբագիր Հ. Առաքելեանը, այն Առաքելեանը, որը թէ կաթողիկոսների ընտրութիւնների և թէ բոլոր գրական-հասարակական հարցերի քննութեան ժամանակ միշտ խաղացել է և խաղում է չիտակ հրապարակախօսի դեր, հրապարակախօսի, որ օբեկտիվ կերպով է վերաբերվում բոլոր հասարակական-գրական երևոյթներին»։

Ապա առաջ բերելով Հ. Առաքելեանի ունեցած ունկնդրութիւնը Կաթողիկոսի մօտ, տպված «Մշակի» № 136-ում, յօդուածագիրը վերջացնում է իր յօդուածը այսպէս. «Այդպէս անպաճոյճ պարզ են, բայց գործնական Նորին Վեհափառութիւն Գէորգ V-ի առաջին քայլերը Կաթողիկոսի պաշտօնի մէջ. ցանկանք, որ Նախախնամութիւնը երկարացնէ նրա կեանքը շատ տարիներ, և նա խաղաղ ու անդորր կերպով շարունակէ վարել իր ժողովրդի կուլտուրական-լուսաւորական գործերը»։

Յօդուածը, որի հեղինակն է Միք. Ալեքսանդրեան, որ իր յօդուածներով և առանձին աշխատութիւններով ծանօթացնում է ռուս հասարակութեանը հայ կեանքի երևոյթների և գրականութեան հետ, տպված է իբրև առաջնորդող։

Առիթից օգտւում ենք քաղում յայտնելու, որ նոյն հեղինակից ստացանք նրա մի նոր գործը «Графъ Иванъ Өеодоровичъ Паскевичъ-Эриванскій и его дѣятельность на Кавказѣ въ очеркахъ Армянскаго Историка» (1787—1912 г.)։ Այս աշխատութիւնը, որով հեղինակը լոյս է սփռում հռչակաւոր Պասկևիչ զօրապետի գործունէութեան վրա, ըստ հայկական աղբիւրների, նման է հեղինակի միւս համանման շահեկան գրքոյկներին Գրիբոեդովի, Նիկոլայ I կայսրի մասին, դարձեալ ըստ հայկական աղբիւրների։ Այդ ասպարէզում Մ. Ալեքսանդրեանի գործունէութիւնը պէտք է ողջունել, քանի որ իր այդպիսի գրուածներով նա մաքրում է պատմութիւնը սխալներից և միտումաւոր գոյներից ու պարզում ճշմարտութիւնը։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեանը յուլիսի 20-ին մեկնում է Թիֆլիսից երկու ամսով։

◆ Քաղաքային վարչութիւնը առաջարկեց Ֆրանսիական անոնիմ ընկերութեան ներկայացուցիչ Զարզարին ներկայացնել 10,000 ր. գրաւական, որպէս զի վարչութիւնը բանակցութիւն սկսէ ընկերութեան հետ Ծալկայից ջուր բերելու աշխատանքները յիշեալ ընկերութեանը յանձնելու մասին։

◆ Խօլերայի վտանգի ազդեցութեան տակ՝ քաղաքային սանիտարական հոգաբարձուներին առաջարկված է պարբերաբար հսկել շուկաների վրա։

◆ Արձակուրդով Թիֆլիսից մեկնեց Անդրկովկասի երկաթուղիների կառավարիչ Ինժեներ Զուրաբեանը։

◆ Համաձայն տեղեկութիւնների, այս տարվայ հացի բերքը Թիֆլիսի նահանգում ընդհանրապէս միջին է։

◆ Թիֆլիսի քաղաքային ծննդաբերական ապաստարանի կառավարիչ կարգվեց հնաւոր Գիլելի փոխարէն յայտնի գինեկոլոգ-մանկաբարձ Է. Սօբեստիանսկին։

◆ Ռուսական պողպատ-ծուլութեան ընկերութեան կովկասեան բաժանմունքին յատկացվեց 4000 ր. հրահանգիչներ պահելու, հանրամատչելի բրօշիւրներ հրատարակելու համար և այլն։

◆ Ստացանք Պետրովսկից, Մ. Ե. Ֆրոլեանից 15 րուբ., յանձնելու Բարեգործ. Ընկերութեան՝ նորոգ հանգուցեալ Պետրոս աղա Փուցեխեանի դագաղի վրա պսակ դնելու փոխարէն։ Նոյն տեղից նոյն նպատակով ստացանք նաև Բալաբէկ Բաղդասարեանից 3 րուբ.։ Ընդամենը 18 րուբ.։

◆ Ցուլիսի 8-ին, երեկ. ժամը 10-ին, Կրասինեայա փողոցում նոր-բայազէտցի Ռուբէն Կոնդաղչեանցը (կօշկակար) «Նագան» ատրճանակից մահացու վէրքեր հասցրեց թիֆլիսեցի Գէորգ Բարանովին (առեւտրական), որ Միքայէլեան հիւանդանոց տարվելու ժամանակ մեռաւ։ Կոնդաղչեանցը կալանաւորվեց։ Սպանութեան պատճառները յայտնի չեն։ Զէնք կրելու վկայական մարդասպանը չունի։

◆ Մենք ստացանք «Նոր Այգ» անունով գրական, գիտական և քաղաքական հանդէսի վերջին երկու համարները (№ № 5 և 6)։ Այդ ամսագիրը, ինչպէս երևում է, ահա 3-րդ տարին է, որ հրատարակվում է Մարզուան քաղաքում «Անատոլիա Գոլէջի հայ ուսանողութեան» ձեռքով։ Պէտք է ասենք, որ ամսագիրը թէ իր արտաքինով և թէ ներքին բովանդակութեամբ հաճելի և համակրելի տպաւորութիւն է գործում։ Նրա մէջ տպված են գիտական, պատմական, բանասիրական, մանկավարժական, ընկերաբանական լուրջ յօդուածներ։ Բանասիրական բաժնում՝ «Մեր ուսանող երգիչները» վերնագրով յօդուածներ են տպված՝ նուիրված «Մշակի» յոբելեանին, Գ. Սունդուկեանին։ Պատմական բաժնի մէջ տպվում են յօդուածներ հայ տպագրութեան 400-ամեակի առիթով։

◆ Զմիւռնիայում հրատարակվող «Հայ Գրականութիւն» ամսաթերթը դիմել էր խմբագրութեանս, թէ կովկասահայ չքաւոր դպրոցների օգտին տրամադրում է 10 օրինակ այդ ամսաթերթից, որպէս զի մեր յարմար գտած գիւղերի հայ դպրոցներին յատկացնենք։ Խմբագրութիւնս դիմեց մայիսի 7-ին Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհրդին, խընդրելով ներկայացնել 10 գիւղերի ցուցակ։ Միայն երէկ, յուլիսի 8-ին (ճիշդ 2 ամիս յետոյ) խորհուրդը բարեհաճեց յայտնել մեզ այդ ցուցակը։ Այժմ նոյնը խնդրում ենք և մեր թեմական տեսուչներին յայտնել անունները այն դպրոցների, որոնց յարմար է ուղարկել «Հայ Գրականութիւն» ամսաթերթը (ձրիաբար)։

◆ Կիրակի, յուլիսի 8-ին, Թիֆլիսում տեղի ունեցաւ Թիֆլիսաբնակ և եկւոր հայ-կաթօլիկների ժողովը, խորհրդակցելու Խոտոր-Ջուր գիւղում (Էրզրումի նահանգ) ազգային կենտրոնական միջնակարգ դպրոց կառուցելու մասին։ Ժողովականները միաձայն որոշեցին յիշեալ գործը գլուխ բերելու համար անմիջապէս դիմել կամաւոր հանգանակութեան։ Ընտրվեց յատուկ մասնախումբ 4 հոգուց բաղկացած, որը պիտի վարէ հանգանակութեան գործը։ Ժողովի ներկայ եղող, նորերս Թիֆլիսում վախճանված, Պետրովսկում ձկան արդիւնաբերութեամբ պարապող հանգուցեալ Պետրոս Փուցեխեանի ժառանգները յայտնեցին, որ իրանք յօժարակամ կերպով, ի յաւերժացումն հանգուցեալի յիշատակի, այդ նպատակով նուիրաբերում մի զգալի գումար պիտի նուիրաբերեն։ Ժողովականները շնորհակալութիւն յայտնեցին հանգուցեալի ժառանգներին այսօրինակ նուիրաբերութեան միտք յղացած լինելուն համար։

◆ Մենք հաղորդել էինք, որ Թիֆլիսում բժ. Շահպարոնեանի բուժարանում վախճանվեց Պետրովսկում ձկան արդիւնաբերութեամբ պարապող Պետրոս Սերովբեան Փուցեխեանը, որի մահը մեծ ցաւ է պատճառել հանգուցեալի բոլոր ծանօթ-բարեկամներին։ Հանգուցեալ Պետ. Փուցեխեանը յայտնի է եղել իր մարդասէր բնաւորութեամբ և իր կեանքի ընթացքում բարեգործութիւններ շատ է արել։ Հանգուցեալը որոշած է ունեցել իր կենդանութեան օրով Խոտոր-Ջուրում իր սեփական ծախքով հայ կաթօլիկ երեխաների համար ազգային դպրոց հիմնել, սակայն վաղահաս մահը անկատար թողեց նրա իղձը, որը մասամբ ուզում են իրականացնել հանգուցեալի ժառանգները։ Պետ. Փուցեխեանի մահվան առիթով նրա ժառանգները ստացել են ցաւակցական բազմաթիւ հեռագիրներ և նամակներ։ Ցաւակցական հեռագիրներ են ստացվել Գոր լովկայից՝ եղբ. Օսմալօմեևերից, Եարանսկից՝ Միքայէլ և Ցակոբ Փուցեխեաններից, Դերբենտից՝ Արզումանեաններից, Կարսից՝ Լաթիֆեանից և Վարդիկեանից, Դերբենտից՝ Ալեքսանդրեանից և Պատրիկեանից, Աստրախանից՝ եղբ. Կրիւչկովներից և Ամիրեանից և այլն։

◆ Պետերբուրգից էքսկուրսիայով Կովկաս է եկել ուսանողների և ուսանողուհիների մի խումբ պրիվատ-դոցենտ Ն. Դերժավինի ղեկավարութեամբ։ Խումբը, որ բաղկացած է 30 հոգուց, յուլիսի 14-ին, երեկոյեան ժամը 7-ի գնացքով մեկնելու է Անի և ապա Էջմիածին։ Տեղեկութիւններ այս մասին ստանալու համար կարելի է դիմել «Սախալխո Փուրծելի» թերթի խմբագրատանը (Дворцовая ул., д. Сараджева)

ուսանող Իօսիֆ Գօգօլաշվիլիին առ. ժամը 10—3-ը, մինչև ամսիս 13-ը։

◆ Թիֆլիսում, «Баку»-ի թղթակցի ասելով, կալանաւորվել է և Մետեխի բանտը տարվել վրաց բժիշկ դերասան Սիմոնիձէն, որ մեղադրվում է կովկասեան երկաթուղագծերի վրա աւազակախումբ կազմակերպելու մէջ։

◆ Բագուում յուլիսի 7-ին ինքնասպանութիւն գործեցին քաղաքապահ ոստիկան Կովալչուկը, գիւղացի Լեբեդևը և կօզակ Պոլեակովը։

◆ Բագուում այս օրերս լոյս է տեսնելու «Нашъ Путь» անունով մի օրաթերթ։

◆ Վրիպակ.—«Մշակի» № 142-ում տպված Զաքաթալայի նուիրատուների ցանկի մէջ սպրդել է մի սխալ։ Փոխանակ Ալ. Օհանեանի՝ պիտի լինի Սարգիս Առոմեան։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Թիֆլիս, 6 յուլիսի *)

Գալով Մ. Ղ.-ի այն սրամիտ խօսքերին թէ՝ «եթէ դուրս գաք ձեր ձայնը, կը մնայ 34», ես հանգիստ խղճով կասեմ, որ պէտք է ճիշդ իմ ձայնը ոչ թէ դուրս գալ, այլ ընդհակառակը աւելացնել, որով կը դառնայ 36. դա խղճի հարց է և իմ խղճի տէրը ես եմ, ինչպէս և ձերինը՝ դուք։ Եթէ քուէտուփով լինէր, ես, ինչպէս վկայ են տասնեակ տարիներով և բազմաթիւ անձինք, իմ տուփին չէի մօտենայ և շատ տեղերում ընդունված սովորութեամբ ինձ կանեկացնէիք և իմ քուէն, կամ որ միևնոյնն է 70 թիւը կը պակասեցնէիք 69-ի, որից 35-ը ընտրողական կը լինէր։ Եթէ բաց քուէարկութիւն լինէր և ես ստանայի 35, բայց այդ 35-ի մէջ լինէր օրինակ Բեթղեհէմի եկեղեցու ծխական ժողովի նախագահը, դարձեալ ես ընտրված կը համարվէի և այս անգամ այդ նախագահի ձայնը, ինչպէս երևում է, ինձ կը պականէր իր բոլոր համակրութեամբ, քանի որ հոգեբանապէս այդպէս է երևում. նաև արձանագրել ու առանց բողոքի ստորագրել է ժողովի արոշումը իմ ընտրութեան մասին և բերանացի յօդուած իմ ընտրութեան բացատրութիւններ տուել արբազանին։ Եթէ չէ համակրում ինձ, նա աւելի ևս բարձր է, նա անաչառ է։

Ուրեմն, տեսնում էք, պ. Մ. Ղ. և «Հօրիզոնի» № 140-ի առաջնորդողը գրող յարգելի պարոն, նաև «Հօրիզոնի» № 141-ի մամուլի բաժինը կազմող ինձ ծաղրող անանուն, տեսնում էք, որ ես ոչ իմ խղճի դէմ, ոչ իմ արդարադատութեան և անաչառութեան դէմ և ոչ իմ համոզմանց ու մեր հասարակութեան մասին ունեցածս ըմբռնողութեան դէմ և ոչ իսկ օրինականութեան դէմ (որքան ես եմ հասկանում) յանցանք չեմ գործել, ընդունելով Բեթղեհէմի եկեղեցու ծխական ժողովի արձանագրութեան բերած, նրա նախագահի և քարտուղարի և ժողովը բացող և հսկող քահանայի ձեռքով ինձ մատուցած և հոգևոր բարձր և վերջնական իշխանութեան, որ թեմիս սրբազան առաջնորդն է, ձեռքով հաստատած իմ ընտրութիւնը։

Ապա ի՞նչ կը հրամայէիք. այդ բոլորից յետոյ, ես կանգնէի և ասէի՝ «ոչ և ոչ, ոչ ոքի հետ համաձայն չեմ, բոլորն էլ սուտ են և սխալ և այդ բոլորի հետ էլ իմ անձնական հասկացողութիւններս, և ես չեմ ընդունում իմ ընտրութիւնս»։ Ոչ, եղբայր, ես այդպէս բան չեմ անի. գուցէ ես սխալվում եմ, բայց ես անկեղծ եմ և արել եմ այն ամենը, ինչ իմ խղճմտանքս ու հասկացողութիւնս թելադրել են ինձ։

Եւ կրկնում եմ, որ «Հօրիզոնի» խմբագրութիւնը սխալվում է իմ Մ. Ղ.-ի պատասխանը որակելով, իբրև «խուսափողական»։ Ես եթէ պատասխանելու լինէի, ահա այս ձևով կը պատասխանէի, բայց թող ների ինձ. ես սովոր չեմ ոչ երկար խօսել և ոչ երկար գրել, իսկ եթէ գրեմ լինէին իմ պատասխանիս մէջ ցոյց տուած փաստերին, ճիշդ այն բոլոր տեղեկութիւնները ձեռք կը բերէին, ինչ որ ես այստեղ երկարօրէն ճառեցի, և ինձ դիմելը ինչ հարկաւոր էր,—ես, ներողութիւն, բայց լրջօրէն չեմ ընդունում, նման Կռիլովի պանրատէր ագռաւի ինձ դիմելու դրդիչ պատճառը, իբրև յարգանաց մատուցումն իմ անձնաւորութեանս, ուստի իմ տուած («Հօրիզոնում» տպված) այնքան պատասխանն էլ թող համարէին բաւարար։

Մինչև այստեղ ես գրեցի այն բոլոր մանրամունր հարցերի մասին, իբրև կրկնութիւն, որ ես շօշափել էի իմ «Հօրիզոնին» ուղղած պատասխանների մէջ, բայց որ մերժվել էր տպագրութեան տալ. այժմ ես մի նոր հարցի մասին պէտք է գրեմ, որ լոյս է տեսել դարձեալ «Հօրիզոնի» մէջ. դա առաջնորդարանում յունիսի 27-ին կայացած Ցովնանեան դպրոցի հոգաբարձական ընտրութեան պատուիրակների ժողովի նկարագրութիւնն է «Հօրիզոնի» № 138-ում, որը, ափսոսալով պէտք է ասեմ, տեղտեղ մտացածին կերպով խեղաթիւրված է և տեղ-տեղ միամտաբար։ Ցոյց տամ աչքի ընկնող այդ կէտերը։ Երկրորդ սիւնակում ասված է (Ն. Կաճկաճեան). «Բայց քանի որ այս պատուիրակային ժողովը բացի ընտրութիւն կատարելուց, որ կը տևի 15—20 րոպէ, ուրիշ ոչինչ չունի անելու, ուստի և այստեղ կարիք չը կայ ատենապետ ընտրելու»։ Ուրեմն բացէ ի բաց սկզբումը և եթ յայտարարված է, որ բացի ընտրութիւն կատարելուց՝ ժողովը ուրիշ ոչինչ չունի անելու։ Եւ դրանից յետոյ, նորից Ն. Կաճկաճեանը առաջ է բերում բժ. Նաւասարդեանի Բեթղեհէմում ընտրված լինելու հարցը. դա հակասութիւն է. բայց հաշտվենք դրա հետ, քանի որ Կաճկաճեանը խնդրում է միայն մտցնել այդ յայտարարութիւնը արձանագրութեան մէջ։ Աւ այս՝ սրբազան նախագահը պատասխանում է, «որ բժ. Նաւասարդեանի ընտրութիւնը նա համարում է վաւերական, որովհետև (որպէս թէ սրբազանը ասած լինի) Բեթղեհէմի ծխական ժողովի նախագահը մի քանիսի հետ միասին նրան համարել են ընտրված»։ Այս վերջին խօսքերը, ես որքան յիշում եմ, չեն արտասանվել սրբազանի կողմից և ինչպէս կարելի է,

*) Տես «Մշակ» № 147.

որ պզզիսի բան տեղի ունենայ, չէ որ նոյն ծխական ժողովի նախագահն է (Նրա հետ և քարտուղարը), որ արձանագրութիւն են կազմել «ժողովի որոշման համաձայն»: «Եթէ ժողով ասելով, նա [illegible]»:

Ն. Կաճկաձեանը կրկնում է. [illegible]

[illegible]

Ուրեմն՝ բոլոր խօսակցութիւնը կայացել է երկու կէտի մէջ, 1) մի յայտարարութիւն «առանց քննութեան առարկայ դարձնելու» և 2) մտցնել արձանագրութեան մէջ, թէ կցել արձանագրութեան հետ. «ուրիշ ոչինչ», ինչպէս ժողովի սկզբումն էլ յայտնվեց: Եւ ո՞վ կարող էր սպասել, ո՞վ մտքովը կանցնէր, թէ այդ պարզ կէտերի յայտարարութիւնների ժամանակ՝ պէտք է բժ. Նաւասարդեանը դուրս գար ժողովից, թէկուզ երբ հարց է տրվում, թէ յայտարարութեան բնոյթը պահանջում է, որ նա կցվի արձանագրութեանը և ոչ թէ մտցվի նրա մէջ,—մի սոսկ ձևի, տեխնիկայի հարց: Բայց, ընթերցող, տեսէք, թէ յանկարծակի ինչ խօսքեր է թոյլ տալիս իրան արտասանելու պ. Գ. Կաֆեանը. անա այդ մարգարիտները, որ բաւական չէ որ նրանք, աւա՜ղ, արտասանվել են, այլ և «Հորիզոնի» բարեմիտ հաշիւ տուողը ցանկացել է և յաւերժացնել նրանց՝ ապագայ սերունդների համար: Արտագրում եմ. «Գ. Կաֆեան.—Ես զարմանում եմ, որ այստեղ քուէարկութեան ժամանակ մասնակցում է (և ներկայ է գտնվում՝ ասաց նա) նաև բժ. Նաւասարդեանը, երբ հէնց խօսվում է այն բանի մասին թէ՝ նրա ընտրութեան մասին եղած յայտարարութիւնը պէտք է մուծվի արձանագրութեան մէջ, թէ ոչ: Այս բանը ես գտնում եմ մի ինտելիգենտ մարդու համար ոչ պատշաճ. քաղաքացիական բարեկրթութիւնը և մարդկային պատշաճութիւնը պահանջում են, որ երբ խօսվում է մէկի ընտրութեան օրինականութեան մասին, այդ մէկը չը պէտք է մասնակցի քուէարկութեան: Ես իմ ցաւն եմ յայտնում և պահանջում եմ, որ ոչ միայն պ. Կաճկաճեանի յայտարարութիւնը մուծվի արձանագրութեան մէջ, այլ և քննութեան առնվի բժշկ. Նաւասարդեանի ընտրութեան օրինականութեան խնդիրը»:

Այս տիրադայի մէջ ինչ ասես կայ, կայ մի ամբողջ հոգեբանութիւն՝ մտաւոր և բարոյական. մտաւորը սա է, որ այդ պարբերութիւնը զուրկ է իմաստից, ապա և անարդար է. պ. Կաֆեանը զարմանում է, որ «ներկայ եմ գտնվում ես և մասնակցում եմ քուէարկութեանը, երբ խօսվում է թէ նրա ընտրութեան մասին եղած յայտարարութիւնը պէ՞տք է մուծվի արձանագրութեան մէջ, թէ ոչ»:

Սրան աւելացրէք, ընթերցող, որ բոլորն էլ ընդունում են, որ յայտարարութիւնը կարելի է կցել արձանագրութեանը: Արվեց լոկ մի յայտարարութիւն, մի հատիկ պարբերութեամբ, նոյն յայտարարողը խոկրյն և եթ ասաց, որ քննութեան չէ ենթարկում այդ յայտարարութիւնը, այլ միայն խնդրում է մուծել արձանագրութեան մէջ, էլ ինչու ես պէտք է վեր թռչէի և դուրս գայի ժողովից. ինչ է, իմ ռոճիկի մասին էն խօսում, թէ ինձ պարգևատրելու, թէ վերջապէս իմ նոյնիսկ ընտրեալ լինելու կամ չը լինելու մասին, բաւ [illegible]: Ո՛չ մէկը, ո՛չ երրորդը. նախ [illegible] հարցը ըստ էութեան իսկ վեր[illegible] է հոգևոր իշխանութեանը և ոչ ինձ, վերաբերում ծխական ժողովին և ոչ ինձ. լինեմ ես թէ մի այլ ոք, այդ միևնոյն է. հարցը սկզբունքային է: Վերջապէս բոլոր ներկայ եղողներն էլ՝ 12 հոգի (սրբազանի հետ միասին և նոյնիսկ Կաֆեանի) կը վկայեն, որ ես այդ հարցի, այդ յայտարարութեան մասին և կամ իմ ընտրված-չընտրված լինելու մասին եւ ոչ մի հատիկ պաշտպանողական խօսք չեմ արտասանել: Կրկնում եմ, էլ ինչու ես պէտք է դուրս գայի ժողովից, երբ ոչինչ չէր քննվում: Այո, այդպէս էլ նայեցին Կաֆեանի յայտարարութեան վրա բոլոր 12 հոգիքը, որ հարցը ոչ թէ իմ անձին էր վերաբերում, այլ սկզբունքին:

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեան

(Վերջը միւս անգամ)

—

Թիֆլիս, 5 յուլիսի

«Մշակի» ընթերցողները նոյն լրագրի № 140-ի մէջ կարդացած կը լինեն Ցովսէփ ք. Տէր-Պետրոսեանի՝ խմբագրութեանն ուղղած նամակը, ուր ի միջի այլոց նամակագիր հայրը պարծանքով յայտարարում է ի լուր աշխարհի, որ նա Տափի-Թաղի ս. Գէորգ եկեղեցուն օգուտ է տուել թէ փողով և թէ իրերով 9310 ր., որի հետ միասին յիշեալ քահանան իր դժգոհութիւնն է յայտնում, որ ծխական հոգաբարձութեան կատարած հաշիւների մէջ իր անունը երեք տեղ ջնջված է և իր պատիւը շօշափված անտեղի կերպով:

Ամսիս 1-ին, Վարդավառի կիրակի օրը, յիշեալ եկեղեցու ծխական ժողովը քննում էր այդ հաշիւը: Հաշւի այն կէտերը, որոնցով Ցովսէփ քահանան նկատված էր, այդ այն է, որ մի ամսվայ ռոճիկ 30 րուբ. իբրև թէ չէ ստացել և 10 ր. գիրազարդի վճար ստացել է ու չէ վճարել եկեղեցուն: Ես, նախկին երէցփոխ Առ. Վարդապետեանս, և Արշակ Թևեանը, իբրև գանձապահ, պնդում էինք, որ յիշեալ քահանան իր ամսականը ստացել է: Նոյն հարցով ժողովի մէջ Թևեանը քանիցս անգամ դիմեց տէր-հօրը, սակայն նա զարձեալ կրկնում էր դրական կերպով, թէ «եթէ ստացած լինեմ, իմ գրքոյկիս մէջ գրված կը լինի. եթէ չեմ գրել, նշանակում է՝ չեմ ստացել. նոյնն ասել եմ և լրագրի միջոցով»: Ժողովականները չը կարողացան համոզել, որ մոռացած կը լինի տէր-հայրը:

Երկար վիճաբանութիւնից յետոյ ժողովը եկաւ այն եզրակացութեան, որ հաշւի այդ յօդուածները չը հաստատվեն, այլ պահանջել ինձանից (Վարդապետեանից): Անա այդ ժամանակ գանձապահ Արշակ Թևեանը հանում է տէր-հօր ստորագրութիւնը և դնում է նախագահի առաջ: Նախագահը ստորագրութիւնը ցոյց տալով տէր-Ցովսէփին, վերջինս գունաթափում է և խոստովանում, որ իր ստորագրութիւնն է. մի քանի վայրեան տիրում է ժողովականների մէջ խորհրդաւոր լռութիւն: Ապա քարտուղարին առաջարկվում է արձանագրութեան մէջ ուղղել՝ «դրամը համարել վճարված և Վարդապետեանից այլ ևս չը պահանջել»:

Այժմ Ցովսէփ քահանան իր նամակով ուզում է այս բոլորից յետոյ չքմեղ ձևանալ և մեղքը ուրիշների վզին փաթթել:

Տէր-հայրը իր նամակը վերջացնում է հետևեալ խօսքերով. «Իմ հակառակորդների կողմից, որոնք քիչ չեն, ժողովից յետոյ խոկոյն քչփչոց և սպառնալիք հասաւ ականջիս, միշտ միևնոյն սպառնալիքը՝ ինչ որ մի տարի է լսում եմ շարունակ»: Եւ սա շատ բնական է. «Պանրի գողը շարունակ կասկածում է, որ բոլոր մարդիկ պանրի մասին են խօսում»:

Ինչ վերաբերում է տէր-Ցովսէփի այն զառանցանքներին թէ իբր իմ, Վարդապետեանի, օրօք եկեղեցու հաշիւները և գործերը կատարեալ քաոսի մէջ էին գտնվում, դրան աւելորդ եմ համարում պատասխանել. թող խօսեն այն անձինք, որոնք ստացել են 10—12 տարի շարունակ իմ տպագրված հաշիւներս, իսկ գործերը կարող են տեսնել եկեղեցում:

Առաքել Վարդապետեան

—

Թիֆլիս, 8 յուլիսի

Հնարաւորութիւն չունենալով շնորհակալութիւն յայտնելու առանձնապէս բոլոր նրանց, որոնք իրանց ցաւակցութիւնն յայտնեցին մեզ, մեր սիրելի հայր հանգուցեալ Պետրոս Սերովբեան Փուցէխեանի մահվան առիթով, խնդրում ենք «Մշակ» լրագրի խմբագրութեանը մեր այս երկտողը տպագրելով՝ հնարաւորութիւն ընծայել մեզ մեր խորին շնորհակալութիւնը յայտնելու բոլոր այն անձանց և հիմնարկութիւններին, որոնք անձամբ և կամ նամակներով ու հեռագիրներով իրանց ցաւակցութիւնն յայտնեցին մեզ՝ մեր սիրելի հօր մահվան առիթով:

Ի դիմաց բոլոր ժառանգների՝

Բերովբէ Փուցէխեան

—

Բագու, 28 յունիսի

«Մշակի» № 138-ի մէջ կարդացի Կիւբեզ սարկ. Աբգարեանի նամակը, որի մասին մի քանի խօսք կասեմ: Կիւբեզը չէ յայտնում, թէ ո՞ր փողոցի ձիաքարշի մէջ է թողել ցրիչը, ինքը ո՞ր փողոցումն է ցած եկել, միւս ցրիչին պատահել: Տէլէֆոննայա փողոցի ձիաքարշը մտնելու և լրագրներ առաջարկելու իրաւունք ունեն միայն երկու հին ցրիչներ, որոնք, պէտք է ասած, շատ բարեխղճօրէն են վերաբերվում դէպի հայկական թերթերը և ոչ մի խտրութիւն չեն դնում վաճառելու ժամանակ, սակայն դրանք ոչ թէ մի ակնթարթ թռչում և ցատկում են, այլ ազատ կերպով առաջարկում իւրաքանչիւր նստածին: Գաղտագողի թռչում են այն ցրիչները, որոնք իրաւունք չունեն ձիաքարշում վաճառելու: Տէլէֆոննայա փողոցի ձիաքարշը գողի նման ցատկում և թռչում է միմիայն Վարդան անուն թիւրքահայ մի ցրիչ, արճակցի, «Նոր Լոյս» բիւրօյի տիրոջ համագիւղացին: Դրան բոլոր ցրիչները ճանաչում են: Այն հարցին, որ մի համեստ ցրիչ տուել է այդ Վարդանին «Մշակի» № 130 ում իմ «Ընթերցողի ուշադրութեանը» լոյս տեսնելուց յետոյ, ցրիչ Վարդանը պատասխանել է.

— Առևտուր է. որ «Մշակ» եմ պահում, խոկոյն ծախվում, վերջանում է, իսկ «Հորիզոն» առնող չէ լինում, մնում է գլխիս: «Մշակը» ինձ, ինչպէս և ուրիշներին, տալիս են 4 կ. հատը, իսկ «Հորիզոնը» $3^1/_2$ կ., և ես աշխատում եմ «Հորիզոն» ծախել: Ուրիշ կերպ բացատրել չեմ կարող ընթերցողներին, պահանջողներին: Իրողութեան ստտարը այդ է:

Այս էլ բաւական է. եզրակացութիւնը ընթերցողին: Ս. Գարագաշ

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

—

✦ Թիւրքաց նոր մեծ վեզիր Թէվֆիկ-փաշան իբրև ռուսասէր անձն առաջին հերթին բարելաւելու է Թիւրքիայի յարաբերութիւնները Ռուսաստանի հետ: Մեծ վեզիրի այդ քայլին հաւանութիւն է տալիս Անգլիան:

✦ Երիտասարդ Թիւրքերի իշխանութիւնը գտնվում է հոգեվարքի շրջանում: Հեռու չէ այն օրը, երբ նրանց գոյութիւնը կը պատկանի պատմութեանը. Կ.-Պոլսում լարված տրամադրութիւնը տեղի է տալիս հանգստութեան:

✦ Իտալական նաւատորմի նոր ռմբակոծութիւնը Դարդանէլի մօտ առաջ բերեց սենսացիա ամենուրեք, որովհետև այդ ռմբակոծութիւնը բոլորովին անըսպասելի էր այժմ, երբ նոյնիսկ գաղտնի բանակցութիւններ են վարվում Թիւրքաց և իտալական կառավարութիւնների միջև հաշտութեան մասին: Թիւրքիտալական պատերազմը մտնում է նոր ստադիայի մէջ, երբ վերջնականապէս կորոշվի նրա վախճանը: Իտալական նաւատորմը վճռական յարձակում է նախագծում Դարդանէլի վրա, որ պաշտպանված է աւասպելական կերպով:

✦ Թիւրքաց զինուորական նոր մինիստր Մուխտար-փաշան գերմանասէր է և սաստիկ հակառակ Ռուսաստանին:

✦ Ալբանիայի ազգաբնակութիւնը կողոպտեց զինապահեստները: Զօրքերի մեծ մասը միացաւ ապստամբներին: Կատաղի կռւում կառավարական զօրքերը պարտութիւն կրեցին:

✦ Ալբանիա մեկնող Թիւրքաց զօրքերը միանում են ապստամբ ալբանիներին:

✦ Կ. Պոլսից հեռագրում են, որ Բ. Դուռը Դարդանէլը նորից փակեց:

✦ Դարդանէլում սկսվեց զինուորական ապստամբութիւն:

✦ Թէհրանում, Ռուսաստանի պահանջով, ոստիկանութիւնը որոնում է Թաւրիզում ռուսաց զօրամասի վրա յարձակում գործած ֆէդայիներին:

✦ «Г. К.»-ում գրված է, որ յուլիսի 7-ին Թիֆլիսից Պարսկաստան ուղարկվեց Թիֆլիսի գնդի մի բատալիօն և երկու հարիւրեակ կօզակ:

✦ Պարսկաստանից եկողները պատմում են, որ այնտեղ դրութիւնն այն աստիճան բարդանում է, որ կարող է մօտիկ ապագայում առիթ տալ շատ զօրքեր ուղարկել: («Г. К.»)

✦ Սինօդը որոշեց ազատ թողնել հոգևորականութեանը մասնակցելու 4-րդ Պետական Դումայի ընտրութիւններին:

✦ Պետերբուրգում «Бирж. Вѣд.»-ի խմբագրատան խուզարկութեանը մասնակցում էին մօտ 100 ոստիկան: Խուզարկութիւնը տևեց մի օրից աւել: Բոլոր թղթերը կնքված են:

✦ Պարիզից տեղեկացնում են, որ պրինց Կացուրան նպատակ ունի ի միջի այլոց ստանալ Ռուսաստանի համաձայնութիւնը, որ չի յարձակվի Եապոնիայի վրա, եթէ վերջինս պատերազմ սկսէ Ամերիկայի հետ:

✦ Բրեանսկում ներկայ քաղաքական կացութեան ազդեցութեան տակ խելագարվեց 19-ամեայ աղջիկ Սօլդատօվան:

✦ Բերլինում վախճանվեց անդամահատութիւնից Ֆրանսիայի յայտնի մաթեմատիկոս Ա. Պուանկարէն 58 տարեկան հասակում:

✦ Բերլինում տեղի են ունենում արևահարութեան դէպքեր:

✦ Համբուրգում նորից սկսվեց նաւաստիների գործադուլ:

✦ Լօնդօնում սուֆրաժիստուհիները ամեն քայլափոխում աշխատում են վրէժխնդիր լինել Ասկվիտից, որ դէմ կանգնեց կանանց ընտրողական իրաւունքի օրինագծին: Նորերս մի սուֆրաժիստուհի կացին նետեց Ասկվիտի կառքի մէջ, և որից վիրաւորվեց պրեմիերի ուղեկից Ռէդմօնդը:

✦ Թիֆլիսում մասնաւոր հեռագիր է ստացվել, թէ իբր լուրջ տկար միկադօն վախճանվել է:

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌԱԳՐԱԿԱՆ ԳՈՐԾ.

7 յուլիսի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ: Երկրագործութեան գլխաւոր կառավարիչ Կրիվօշէինը մեկնեց արտասահման:

Փրաւվեց «Правда»-ի № 59 ը:

ՕԴԵՍՍԱ: Լոյս տեսաւ ռուսերէն, բուլղարերէն և հարաւային սլաւօնների լեզուններով առաջինը Ռուսաստանում «Славянскій Югъ»-ի 1-ին համարը: Թերթի նպատակն է միացնել սլաւօններին քաղաքական ու կուլտուրա-տնտեսական հողի վրա:

8 յուլիսի

ՄՕՍԿՎԱ: Մեծ հանդէսով ու զինուորական պատիւներով հողին յանձնվեց Բօրօդինի դաշտում՝ 1812 թուի հերոս գեներալ Նևէրօվսկիի աճիւնը:

ԲԵԼԳՐԱԴ: Հասարակական աշխատանքների նախկին մինիստր հին արմատական Իօվանօվիչը նշանակվեց ֆինանսների մինիստր:

ԿՈՒԲԵՐԲՈՒՐԳ: Նահանգապետի և հոծ բազմութեան ներկայութեամբ բացվեց հանդէսով Ալատարար-Թագաւորի արձանը: Թագաւոր Կայսրին ուղարկվեց ամենահպատակ հեռագիր:

ՏԻՐԱԺ

I փոխառութեան խաղարկու տոմսերի.

Հանգած տոմսեր.

6	3956	08158	13072	16444
77	3997	08280	13282	16451
90	4015	08297	13317	16512
110	4115	08308	13411	16523
135	4165	08359	13412	16530
142	4193	08453	13532	16537
201	4253	08531	13557	16592
393	4259	08560	13603	16613
518	4305	08594	13771	16655
732	4434	08647	13947	16690
1060	4446	08653	14134	16891
1216	4516	08869	14204	16956
1219	4576	09118	14249	16963
1221	4774	09150	14261	17131
1318	4858	09168	14274	17158
1436	4989	09188	14295	17274
1461	5283	09321	14357	17310
1487	5301	09326	14396	17356
1493	5321	09420	14417	17417
1577	5362	09563	14485	17555
1617	5470	09565	14535	17556
1619	5496	09662	14677	17806
1649	5522	09779	14750	17900
1693	5838	09836	14765	17903
1711	5885	09990	14828	17921
1898	5977	10210	14885	17938
1984	6060	10329	14900	17988
2036	6068	10332	14918	18187
2058	6228	10389	15045	18224
2060	6381	10533	15067	18227
2095	6418	10617	15183	18347
2258	6478	10626	15194	18349
2294	6538	10664	15284	18386
2329	6630	10705	15288	18408
2373	6678	10843	15304	18451
2393	6811	10864	15510	18573
2395	6863	10898	15526	18589
2460	6876	11175	15566	18617
2485	6959	11260	15567	18629
2514	7038	11333	15608	18634
2565	7040	11528	15682	18660
2576	7076	11683	15684	18686
2604	7120	11684	15710	18883
2775	7254	11829	15723	18917
2799	7281	11922	15822	18961
2814	7298	12053	15853	18996
2822	7332	12090	15854	19131
2827	7348	12091	15893	19529
2947	7366	12099	16008	19576
2958	7386	12121	16067	19623
2983	7407	12145	16070	19633
3082	7479	12247	16071	19648
3104	7485	12249	16095	19654
3177	7555	12258	16122	19667
3228	7556	12275	16123	19678
3269	7576	12314	16144	19698
3369	7610	12441	16159	19699
3421	7628	12550	16191	19729
3476	7643	12614	16222	19753
3516	7671	12729	16286	19798
3618	7698	12820	16288	19858
3808	7716	12917	16299	19955
3916	7752	12973	16300	19991
3933	8023	13009	16418	20000

Ընդամենը 220 սէրիա, որ կազմում են 16,000 տոմս՝ 2.240,000 րուբ. գումարի: Իւրաքանչիւր հանգած տոմսի համար Պետական Բանկից կամ գանձարաններից կը տրվի 140 րուբլի:

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՈՎ ԿԱՄԵՆՈՒՄ Է ՊԱՀՊԱՆԵԼ իր ատամները առողջ դրութեան մէջ, նա պէտք է ի նկատի ունենայ, որ դրան հասնել կարելի է միայն ամենօրեայ սիստեմատիկ հոգատարութեամբ: Դրա համար անպայման հարկաւոր է ատամնային անտիսեպտիկ ողողիչ: Այդպիսին ներկայանում է «Օ դ օ լ» ատամնային անտիսեպտիկ միջոցը, որի մասին գիտականօրէն ապացուցված է, որ նա միանգամայն յուսալի կերպով պահպանում է ատամները բոլոր այն պրօցեսներից, որոնք կործանարար ազդեցութիւն են ունենում նրանց վրա: Միաժամանակ Օ դ օ լ ը ունի հրաշալի թարմացնող համ:

Մէկ սրուակի գինը—85 կ., մեծ սրուակինը, որ բաւականանում է մի քանի ամիս—1 ր. 50 կ.:

(M. 223994/224002) 1—1

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ԱՌԱՒՕՏՆԵՐԸ
«606»-Ի ՆԵՐՍՐՍԿՈՒՄ ԲԺՇԿԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ՝ 11—12 ժ.
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան, վեներական (սիֆիլիս) հ.:
Բ. Գ. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—1—2 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.:
Կ. Մ. ԶԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—10 ժ. աչքի, ներքին ենթադային:
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան կանանց և երեխայոց հ.:
Ն. Տ. ՄՈՒԼԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.:
Մ Գ. ԱՐԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթի, վեներական վիրաբուժութեան և միզասեռ. հ.:
Գ. Յ. ԳՈՒՐԳԷՆՕՎ—12—1 ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.:
Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.:
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ ԱՄԲՐՈՒՄՕՎԱ-ՄԵԼԻՔԵԱՆ — 1—2 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.:
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
Մ. Գ. ԱՐԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.:
Վճարը 50 կ.: Ջրաւորները ձրի: Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին:
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
1. 0—63

!!! ԱՄԱՁԵՑԷՔ !!!
Ձեր կօստիւմը ամբողջապէս ծածկված է բծերով, մինչդեռ նա կարող է լինել բոլորովին նոր: Գնեցէք բծահան կրէմ
АВТОМАТИЧЕСКІЙ ПЯТНОВЫВОДНЫЙ КРЕМЪ „ЧУДОДѢЙ" ЛЮДВИГА КЕРІЯЙНЪ
БЕЗЪ ТРУДА МЫТЬЯ, ЩЕТОКЪ и ЗАТРАТЫ ВРЕМЕНИ
Ц. 20 и 35 к.
ВЫВОДИТЪ ВСѢ ПЯТНА ИЗЪ ЛЮБОЙ ТКАНИ
Դուք միշտ մաքուր կը լինէք! Վաճառվում է ամենուրեք: Ռուսաստանի համար գլխաւոր պահեստը՝ Ի. Գ. Նէստէրօվի մօտ, Ս.-Պետերբուրգում, Старо-Петергофскій пр. соб. д. № 18.
Կովկասում բացառապէս վաճառվում է Կովկասեան Ընկերութեան Դեղային Ապրանքների խանութում, Թիֆլիսում, Բագւում, Բաթումում:
(10, 20) 334. 10—5

ԹԻՖԼԻՍԻ ԿԱԹՈՒՂԻԿԷ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾՆԻ (Մէյդանի ս. Գէորգ) եկեղ.-ծխ. երկսեռ (խառն) դպրոցի համար հարկաւոր է ռուսաց լեզուի ուսուցչուհի, որը կունենայ շաբաթական 18 դաս, ռոճիկ 480 րուբ. լի տարեկան, և բնաքանութեան ուսուցչուհի կամ ՈՒՍՈՒՑԻՉ — 11 դաս, ռոճիկ 300 ր. տարեկան: Ցանկացողները կարող են դիմել հոգաբարձութեանս մինչև յուլիսի 20-ը:
Հոգաբարձութիւն
(հ.) 501. 2—1

АНУЗОЛЬ
МАРКА УТВЕРЖД. ГЕДЕКЕ и Ко. ПРАВИТ. № 4530.
ПРОСИМЪ ОТВЕРГАТЬ ПОДДѢЛКИ И ВСЯКІЯ ПОДРАЖАНІЯ И ТРЕБОВАТЬ ТОЛЬКО НАСТОЯЩІЯ СЪ ОХРАН. КЛЕЙМОМЪ СЪ ТАМОЖ. ПЛОМБОЙ РУССКАГО ПРАВИТЕЛЬСТВА.
СВѢЧИ
АНУЗОЛЬ
ГЕДЕКЕ и Ко.
РЕКОМ. ДЛЯ БЫСТРАГО, УДОБНАГО И БЕЗБОЛѢЗНЕННАГО ИЗЛѢЧЕНІЯ
ГЕМОРРОЯ
Это испытанное, благотворно-дѣйствующее средство признано врачами за лучшее. Цѣна 1 р. 75 к.
Продажа въ аптекахъ и лучш. аптекар. магазин.
ПРЕДСТАВИТЕЛЬ ВЪ РОССІИ
пров. Э. ЮРГЕНСЪ.
Волхонка, МОСКВА.
(M. 10873) 12—7 (10.)

ԲԺՇԿԱԿԱՆ ՖԷԼԴՇԵՐ
Ա. Գ. ԵՍԱՅԵԱՆ
Семеновская ул., № 9. Ժամը 3—4-ը:

Ա. ԵՍԱՅԵԱՆԻ
ԳԱՂՏՆԻ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ
ԲԺՇԿԱՐԱՆ
բազմաթիւ խորհուրդներով, ընէէպտներով և նկարներով. գինը 50 կոպ. ճանապարհածախսը 15 կ. մարկաներով: Բժշկարանը պահանջողներին ՁՐԻ, իբրև պրէմիա, միաժամանակ կուղարկվի նոր լոյս տեսած ծիծաղաշարժ փոքրիկ «ԿՆԻԿԱՐՄԱՏԻ ՉԱԼՎԱՐԸ» (առանձին՝ գինն է 20 կոպ.):
Դիմել՝ Тифлисъ, Семеновская ул. № 9. Артемію Есаянцу.
(և.հ.կ.) 287. 50—30

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՈՒՊՐԱՎԱՆ
սրանով յայտնում է ի տեղեկութիւն ընդհանուրի որ ներկայ յուլիսի 18-ին, ցերեկվայ ժամը 12-ին, իր ներկայութեամբ տեղի կունենայ ԱՃՈՒՐԴ կապալով տալու Երևանեան հրապարակի վրա՝ Քաղաքային Ուպրավայի ներքևը գտնվող խանութը (Մակէդօնսկիի ծխախոտի խանութը): Պայմանները կարելի է տեսնել IV բաժ. դիւանատանը առաւօտեան ժամը 9-ից մինչև ցեր. ժամը 2-ը:
(օ.մ.) 495. 3—2

ԻՒՐԻԷՎԻ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԱՄԱԼՍ. ԴԱՍԸՆԹԱՑՔՆԵՐԻ ԽՈՐՀՐԴԻ ԿՈՂՄԻՑ
(Լուսաւորութեան մինիստրութեան իրաւասութեան ներքոյ գտնվող)
Բացված է խնդիրների ընդունելութիւնը I, II, III, IV և V կուրսերը բժշկական ֆակուլտէտի, I, II, III և IV կուրսերը բնագիտա-պատմական և մաթեմատիկական ֆակուլտէտների և I և II կուրսերը ատամնաբուժական բաժանմունքի համար: Դասընթացքները ներկայացնում են իրանցից բարձրագոյն դպրոց. ծաւալը, կարգ ու կանոնը և ծրագիրը նոյնն են՝ ինչ որ Իւրիէվի համալսարանինը: Բժշկական ֆակուլտէտի դասընթացքը 5-ամեայ է, իսկ բնագիտա-պատմական և մաթեմատիկական ֆակուլտէտներինը՝ 4-ամեայ: Ընդունվում են երկու սեռի անձեր: Ուսման վճարը՝ բժշկական ֆակուլտէտի իւրաքանչիւր սէմէստրը 75 րուբ., բնագիտա-պատմական և մաթեմատիկական ֆակուլտէտինը 50 րուբ., իսկ ատամնաբուժ. բաժանմունքինը 85 րուբ.: Խնդիրները տրվում են դասընթացքների վերատեսչի անունով (Юрьевъ, Лифл. губ., Мельничная ул., д. № 1).
Դասընթացքների վերատեսուչ՝ պրոֆ. Մ. Ի. ՌՕՍՏՕՎՑԵՎ
(և.) 485. 2—2

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.